

Kadircan KAFLI

OSMANLI DEVRİNDEN

TARİHÎ
FIKRALAR

YENİ MECMUA NEŞRİYATI

1 9 4 3

AHMET SAİT MATBAASI

İSTANBUL – 1943

AHMET SAİT MATBAASI

ÖNSÖZ

Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorlukları, tarihte yeni devirler açan ve kapayan büyük ve muhteşem teşekküllerdir; ilk ikisinde imparatorluğun temelini teşkil eden birer millet yoktu ve bu devletler mahdut bir vatandaş zümresinin yahut bir saltanatın etrafında, saltanat şerefi ve menfaat kaygusuyla toplanmış insanlar yığınından ibaretti. Osmanlı İmparatorluğunun temelini ise Türk milleti teşkil ediyordu; İstanbulun fethine kadar millî bir karakteri olan imparatorluk o tarihten sonra Bizans karakterinin tehdidi altında kaldı. İlk iki asırda idare başına en zeki, âlim, cesur, vatansever kimseler geldiği halde daha sonra sarayda kapalı yaşamağa başlayan padişahlara en çok yarananlar, harem erkânına hizmet edenler, rüşvet verenler, entrika çevirenler başa geçmeğe başladılar; bunların çoğu kölelikten yetişmiş, cahil, hissiz, haris kimselerdi. Ancak Tanzimattan sonra devletin başında yeniden bazı değerli ve büyük devlet adamlarına tesadüf edilir.

Osmanlı İmparatorluğu Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birleştiği yerlerde, bu kıtaların içerilerine doğru genişlemiş; asırlarca bütün dünyada kudret ve ihtişam âbidesi halinde yükselmiş; İmparatorları, Kralları, Prensleri vergiye bağlamış; düşmanlarına korku ve hürmet telkin etmiş; düşenlere yardım etmiş, dostlarına sadakat göstermiştir.

Hâlâ tam ve mükemmel bir «Osmanlı Tarihi» nin yazılmamış olması en büyük eksiklerimizden biridir.

Biz bu kitapta Osmanlı devrinden seçilmiş en meşhur fıkra ve nükteleri, tarih sırasıyla okurlarımıza sunuyoruz. Aramızda anlatılan yahut bir tetkik mahsulü olmaksızın yazılan birçok fıkralar vardır ki hakikate uygun değildir; değiştirilmiş yahut başkalarına maledilmiştir. Biz bunları en salâhiyetli tarihî kaynaklardan seçtiğimiz cihetle tamamıyla itimada lâyıktır.

Osmanlı İmparatorluğu hudutları içinde daha evvel Sumer, Kalde, Asur, Mısır, Filistin, Eti, Yunan, Makedonya, Emevî, Abbasî, Bizans gibi her biri başlıbaşına bir medeniyet dünyası olan devletler yaşamıştı. Vaktiyle Allah'la büyüklük yarışı yapmağa kalkışan imparatorların, kralların memleketleri padişahın tek işareti üzerine boğdurulabilen Osmanlı valilerinin idaresinde bulunuyordu.

Bu kadar hareketli ve zengin bir tarih devresinde yetişen gayet ince ve zarif zekâların, büyük kahramanlıkların, şahlanmış ihtirasların, düşkünce dalkavuklukların, kara taasubun, sinsi entrikaların karakterlerini anlatan en mânalı ölçü fıkralar ve nüktelerdir. Bunları tarih sırasıyla koyduğumuz için okurken imparatorluğun kuruluş, yükseliş, duruş ve gerileyiş devirlerini de en bâriz çizgileriyle gözlerimizin önünden geçirmiş oluyoruz.

Mümkün olduğu kadar fazla fıkra vermiş olmak için de en duru bir üslûp kullandık; birçoklarını olduğu gibi aldık. Okurlarımıza ve tarihimize küçük bir hizmet yapabildikse ne mutlu!..

TARİHÎ FIKRALAR

KADI YERİNE PAPAS!...

Yıldırım Bayezid bir çok kadıların halktan rüşvet aldıklarını öğrendi; tahkikat yaptırdı, ve gerek Anadolu'da, gerek Rumeli'de fenalıkları görülen seksen kadıyı yakalattı; Yenişehir'de bir çatma evde hapsedip diri diri yakılmalarını emretti.

Devletin büyüklerinden bazıları, başta vezir Ali paşa olduğu halde, telâşa düştüler; fakat padişaha şefaatte bulunmağa da cesaret edemediler. Ali Paşa Yıldırım'ın maskarası olan bir Habeşe:

— Bir çaresini bulursan yirmi bin akça veririm.

Dedi. Habeş, yolcu elbisesini giydi; o kıyafetle padişaha çıktı; İstanbul'a gitmek üzere izin istedi. Yıldırım sordu:

— İstanbul'da işin nedir?

— Yakılacak kadıların yerine geçirilmek üzere yüz papas getireceğim

— O mevkide benim adamlarım yok mu ki?

— Hâkimlik bilgi ile olur.

— İyi ama, suçlular şeriatı bilseler hükümleri Allahın rızasına uygun olurdu!

— Padişahım, siz sebep tahkik olunmadan hüküm verirsiniz doğru olur mu?

Sebepler soruldu; kadıların geçimlerinin temin edilmemiş olduğu öğrenildi. Hüccetten yirmi beş, sicilden yedi, nikâhtan on iki akçe almaları kabul edilip affolundular.

MEYHANELİ CAMİ..

Yıldırım Bayezid, karısı ve Sırp prensesi Olivera ile vezir Ali paşanın tesiri altında olarak fazla içkiye kapılmıştı. Bununla beraber Bursada bir cami yaptırıyordu. Bir gün, Emîr Sultan diye meşhur olan Şeyh Buharî bu camii görmeğe gitti. Pârişâh da orada bulunuyordu. Emîr Sultan'a camii nasıl bulduğunu sordu. Şeyh dedi ki:

— Bu cami çok güzeldir, lâkin bir kusuru var; o da yapılsa arzunuza uygun olurdu!

— Bu kusur nedir?

— Dört köşesinde dört meyhane ister. Tâ ki sizin ve meclisinizde bulunanların sık sık gelmenize bahane olsun!

Yıldırım Bayezid onun ne demek istediğini anladı, sustu ve bir rivayete göre içkiyi bıraktı.

HANGİ HAKLA?..

Macar kralı Sikizmund, Yıldırım Bayezid üzerine bir Haçlı seferi hazırlıyordu. Bu aralık elçiler gönderdi ve Bulgaristan'ı ne hakla istilâ ettiğini Yıldırım'dan sordu.

Yıldırım elçileri Bursa'da Bulgaristan harplerinde aldığı silâhlarla süslü bir salonda kabul etti; sözlerini dinledi ve silâhları göstererek:

— Bunların verdiği hakla!...

Dedi.

GERİ VERİLEN YEMİN!..

Yıldırım Bayezid üzerine gelen Haçlılar ordusunda en mükemmel cinsten on bin Fransız süvarisi vardı ve bunlara

Bürgonya dükasının oğlu henüz yirmi iki yaşında, gayet mağrur bir prens olan Korkusuz Jean kumanda ediyordu.

Fransızlar:

— Gök düşecek olsa mızraklarımızın ucunda tutarız!

Diyorlardı. Korkusuz Jean da Yıldırım Bayezid'i esir edeceğini söylüyor; ona neler yapacağı hakkında yüksekte atıp tutuyordu.

Niğbolu harbi Türk ordusunun zaferiyle bitti; Korkusuz Jean ve daha bir çok arkadaşları esir düştüler. Yıldırım onlara iyi davrandı. Memleketlerine gönderirken bir daha kendisine karşı silâh kullanmıyacakları hakkında yemin ettirdi. Bununla beraber Korkusuz Jean'a dedi ki:

— Bu yemini sana geri veriyorum. Eğer şerefli bir adamsan silâhını yeniden ve mümkün olduğu kadar çabuk eline al; benimle harp için bütün hükümdarlarla birleş; böyle bir hareket hoşuma gider, zira bana parlak bir zafer daha kazanmak fırsatını vermiş olursun!

ÇAL ÇOBAN, ÇAL!..

Timur'un ordusu Anadolu'ya girmiş, Sivas şehrini, kireç taşından yapılmış olan kale duvarlarının dibinde ateş yakmak suretiyle açtığı gedikten girerek zaptetmişti. Şehirdeki asker ve halk kılıçtan geçirildi; bu arada şehzade Ertuğrul da şehit oldu. Bu haber Yıldırım Bayezid'i çok üzdü. Bursa civarında kırdı dolaşırken bir çobanın büyük bir gönül ferahlığı içinde kaval çaldığını gördü; imrendi ve şöyle dedi:

— Çal çoban, çal!.. Sivas gibi kalen mi yıkıldı, Ertuğrul gibi oğlun mu öldü?

KÖRLE TOPAL...

Yıldırım Bayezid, Timur'a esir düştüğü zaman bir çadırdaki harp hakkında konuşuyorlardı. Timur birdenbire dedi ki:

— Sen ve ben Allaha şükretmeliyiz ki bize bu padişahlıkları vermiştir.

— Bundan maksadınızı anlıyamadım!

— Ben topal olduğum halde Hindistan'dan Sivas'a kadar, sen de kör olduğun halde Sivas'tan Macaristan'a kadar bütün memleketlerin hükümdarlığı verilmiştir; eğer dünya hükümdarlığının Allah yanında değeri olsaydı, sakat adamlara verecek yerde sağlam ve tam kimselere bağışlardı. Sen Allah'ın nimetini takdir edemediğin için benim vasıtamla cezalandırıldı. Üzülme kardeşim, sıhhati yerinde olan kolayca rahatına kavuşur.

Yıldırım'ın bir gözü şaşı olduğundan, yahut Timur'la düşmanlığının neticesini evvelden keşfedemediğinden Timur'un ona «kör» dediği rivayet edilir.

ORTAK?...

Bir gün Nasrettin Hoca Timur'a on tane hıyar götürmüştü, on altın bahşiş almıştı.

Başka bir defa bir yük hıyar götürdü; bunların sayısı beş yüzdü. Timur kızdı ve bu anaforecuya hıyarların sayısınıca sopa vurulmasını emretti.

Hocayı yıktılar; tabanlarına vurdular. Sopaların sayısı iki yüz elliye bulunca hoca bağırды:

— Durun, sözüm var!

Durdular ve söyledi:

— Hükümdarınızın huzuruna girebilmek için kapıdaki zabıt, mükâfatın yarısını istemiş, ben de razı olmuştum; sopaların geri kalanı ona vurulsun!

Timur derhal zabitin getirilmesini emretti; yıktırdı ve iki yüz elli sopa ona vuruldu.

KARISININ SÖZÜNÜ DİNLESEYDİ!

Timur Akşehir'e gittiği zaman Nasrettin hoca da orada bulunuyordu. Bir gün karısına:

— Acaba Timur'a incir mi, ayva mı hediye etsem?

Diye sordu.

— Ayva götür, en güzel meyvadır.

Nasrettin hoca kadın sözüyle hareket etmemek lâzım geldiğini düşünerek incir götürdü. Timur'un huzuruna çıkınca büyük Türk hükümdarı incirleri birer birer Nasrettin'in başına attı. Hoca her incir geldikçe:

— Çok şükür!..

Diyordu. Timur'un tuhafına gitti; sebebini sordu. Hoca cevap verdi:

— Eğer karımın sözünü dinleyip de ayva getirseydim çoktan başım yarılırdı! [*]

TİMUR'UN DEĞERİ?..

Yirmi dört kitapta İskender'in tarihini yazmış olan Ahmet Dâi serbest konuşmakla tanınmış bir şairdi. Timur da ona iltifat eder, fikirlerini serbestçe söylemesini takdirle karşıladı.

Bir gün birlikte hamamda bulunuyorlardı. Timur Şair Ahmed'e sordu:

— Benim değerim nedir?

[*] Son tetkiklere göre Nasrettin Hoca 1208 -1283 senelerinde yaşamış; Timur Anadolu'ya 1402 de gelmiştir. Bu fıkralar Hammer'in tarihinden alındı.

Şair, bir gözü kör, bir eli çolak ve bir ayağı topal olan hükümdarı süzdü:

— Seksen akçe!

— Bu benim peştemalın kıymetidir!

— Ben de ona kıymet biçtim, zira kendin bir akçe etmezsin!

Timur hiç aldırmadı; hattâ pek memnun oldu; bol bol bahşış verdi.

ÖLÜSÜNDEN KORKUYORSUN!

Karaman beyi Mehmet bey, fırsattan istifade ederek Bursa'yı kuşatmış, Yıldırım'ın mezarını açtırarak kemiklerini ve civardaki camileri yaktırmıştı. Bu sırada bir gurup Musa Çelebi'nin ölüsünü getiriyordu. Karaman beyi bunu görünce, Osmanlı ordusu geliyor, sandı ve kaçtı. Yakınlarından biri:

— Osmanlı'nın ölüsünden bu kadar korkuyorsun, dirisini görsen ne yapacaksın!

Dedi.

Gayet şişman, hoş sözlü ve «Harman Danası» diye meşhur olan bu adamı Karaman beyi bir ağaca astırdı.

KARAMANIN KOYUNU...

Çelebi Sultan Mehmet, Karamanoğlu Mehmet bey üzerine yürümüştü. Karamanoğlu mağlûp oldu ve oğlu Mustafa Bey esir düştü. Padişah onu affetti, ancak bir daha Osmanlı'ya düşmanlık etmeyeceği hakkında söz istedi.

Mustafa bey padişahın karşısında elini göğsüne bastırarak can ve gönülünden dedi ki:

— Bu can bu tende iken Osmanogullarina silâh çekmiyeceğime yemin ederim.

Çelebi Sultan Mehmet ona âdet olduğu üzere davul, bayrak, atlar ve develer verdi.

Mustafa ordugâhtan biraz uzaklaşınca koynundan bir güvercin çıkardı ve boğazını kopardı:

— Bu can bu tenden çıktı; yeminim de kalmadı; bizim Osmanogullarına düşmanlığımız mahşere kadardır.

Dedi; orada otlamakta olan at sürülerini de alıp memleketine gitti.

«Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu» sözü bu gibi hâdiselerden kalmış olsa gerek.

BABASINA EMREDEN OĞUL!

II inci Murat şair bir padişahı; saltanat hırsı yoktu; henüz genç sayılacak yaşta olmasına rağmen, tahtını oğlu on dört yaşındaki şehzade Mehmet'e bırakmış, Manisa'ya çekilmişti. Bunu duyan komşu Avrupa devletleri yapılan muahedeyi bozarak harp açtılar; büyük bir ordu ile huddudu geçtiler. Vezirlerin ısrarı ve askerin arzusu üzerine II inci Murat yeniden padişah olmak üzere çağırıldı; gelmedi. O zaman oğlu Sultan Mehmet şu meşhur mektubu yazdı:

«Eğer sen padişah isen gel, ordunun başına geç ve memleketi kurtar. Ben padişah isem, büyüklerin emirlerine itaat şarttır, sana ordunun kumandasını eline alarak vazifeni yapmanı emrediyorum.»

II inci Murat yeniden tahta çıktı; Varna'da düşmanı bozguna uğrattı.

SARAYIN PERDECİSİ?...

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'a girdiği zaman Bizans hükümdarlarının sarayını da gezdi; oradaki muhteşem dairelerin bomboş, dağınık, harap olduğunu görünce filozof ve şair ruhu coştı. Meşhur beytini söyledi:

**Bûm nevbet mîzened ber târımı Efrasiyab,
Perdedârî miküned der kasrı kayser ankebut...**

Mânası şudur:

«Efrasiyab'ın kubbesinde nöbet kuşu yani baykuş ötü. Bizans hükümdarının sarayında örümcek perdecisi olmuş!»

EĞER BİLSEYDİ!...

Fatih Sultan Mehmet bir harbe giderken asıl maksadını gizlemeye çok ehemmiyet verirdi. Ordu ile Karadeniz tarafına doğru yollanırken de Cineviz'lerin elinde bulunan Amasra üzerine mi, İsfendiyaroğulları'nın devletine son vermek için mi, yoksa Trabzon Rum imparatorluğunun ortadan kaldırılması için mi gittiği bilinmiyordu. O sırada ordu kadılarından biri öğrenmek istedi ve sordu. Padişah hiddetle şu cevabı verdi:

— Eğer sakalımın tellerinden biri ne yapmak istediğimi biseydi onu hemen koparır, yakardım.

ALLAHA BORÇLUYUM!...

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'a girdiğinin ertesi çarşamba günü imparatorun sonradan en büyük adamı olan Grandük Notaras'ın sarayına gitti. Notaras gayet zengindi; hazinele-

ri takdim etti. Padişah bunları niçin şehrin müdafaası için harcamadığını sordu.

— Sizin için sakladım.

Cevabını aldı. Padişah kızdı; zira dalkavukluktan hoşlanmıyordu. Dedi ki:

— Bu şehri ve bu hazineleri bana veren kimdir?

Notaras zeki adamdı; vaziyeti kavradı:

— Allah!

Dedi.

— Öyleyse ancak Allah'a borçluyum; sana değil!

Bununla beraber Notaras'ın kederden hasta yatan karısının yanına kadar giderek teselli verdi.

BAŞA ÇAKILAN SARIKLAR!...

Eflak voyvodası Vlâd Drakol, kazıklı voyvoda diye meşhurdu; akla gelmiyecek zulümleri arasında pek çok kim-seleri kazığa vurması da vardır. Voyvoda, Osmanlı imparatorluğuna bağlı olduğu halde isyan etmişti. Fatih Sultan Mehmet itaat istemek için elçiler gönderdi. Kazıklı voyvodanın karşısına çıkan Türk elçileri, başlarını açarak değil, Türk usulünde selâmladılar. Voyvoda sordu:

— Niçin başlarınızı açmıyorsunuz?

— Bizde âdet böyledir.

— Açın!

— Âdetimizi bozamayız.

Kazıklı voyvoda kendi adamlarına emretti:

— Âdetlerine daha sadık olmaları için bunların sarıklarını üçer çivi ile başlarına çakınız!

Ve emri hemen yaptırdı.

GEBELİĞİNİ ANLAMAK İÇİN...

Kazıklı voyvodanın sevgililerinden biri kendisini gebe zannetti; sevindi ve bunu efendisine söyledi.

Voyvoda:

— Doğru söyleyip söylemediğini anlamak için şunun karnını yarınız!

Dedi. Yardılar, baktılar ve zavallı öldü.

Ancak Türk ordusu ve Türk padişahı bu canavarın daha pek çok olan zulümlerine son verdi.

ZAHMETLERE KATLANMAZSA?..

Fatih Sultan Mehmet Trabzon imparatorluğunu fethetmek üzere ordu ile gidiyordu. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, annesi Sâre hatunla Çemişkezek beyi Şeyh Hüseyin'i göndermiş, sulh yapmıştı. Padişah beraberinde Sâre hatun olduğu halde Ilgaz dağına yaya olarak aşıyordu. Kadına da hürmet gösteriyor:

— Ana!..

Diyordu. Bir aralık Sâre hatun dedi ki:

— Oğlum, oğlum, bir Trabzon için kendini bu kadar yormak çok değil midir?

Fatih şu cevabı verdi:

— Ana, İslâmın kılıcı elimdedir. Eğer bu zahmetlere katlanmazsam «Gazi» adına lâıyk olmam ve bugün yahut yarın Tanrı karşısına çıktığım zaman utanırım.

PADİŞAH HANGİNİZDİR?..

Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar Çandarlıoğulları babadan oğula geçmek suretiyle sadrâzamlık mevkiini mu-

hafaza etmişlerdir. Bu sülâleden gelen son sadrâzam Halil Paşa, idam olunduktan sonra padişah bütün iradeyi doğru-
doğruya kendi eline aldı. «Kubbealtı» nda vezirler toplantısında reislik ediyordu. Gedik Ahmet Paşanın sadrâzamlığı sırasında divan günü perişan kıyafetli bir Türkmen içeri girdi. Hepsî de kavuklu, kürklü olan bu adamlar arasında padişahı tanıyamadı; halbuki sözlerini ona söylemek istiyordu. Heyete hitap ederek sordu:

— Devletlû Hünkâr kangunuzdur?

Padişah kendisinin tanınmamış olmasından sıkıldı; Gedik Ahmet Paşa bir daha böyle bir vaziyete meydan vermemek ve hükümdarın mukaddes şahsını, tanınmamak hakaretinden kurtarmak için eskisi gibi sadrâzamanın reislik etmesi teklifinde bulundu. Ondan sonra padişahın kafes arkasından nezaret etmesi âdet oldu.

FATİHİN KARDEŞİ OLAN DERVİŞ!...

Bir gün Fatih Sultan Mehmet'in karşısına bir derviş çıktı; mal ve saltanatının yarısını istedi. Padişah sordu:

— Ne hakla?

— Kardeş olduğumuz için!

— Bu kardeşlik nereden geliyor?

— İkimiz de Âdem peygamberin çocukları değil miyiz?

Fatih ona bir altın verdi ve yavaşça dedi ki:

— Bunu al, çabuk buradan uzaklaş; zira diğer kardeşlerimiz duyarlarsa sana bu kadar da düşmez.

APTALLARIN DALKAVUKLUĞU...

Bir derviş, Venedikli meşhur ressam Bellini ile dolaşmakta olan Fatih Sultan Mehmet'i karşıladı; bir takım uzun

sözlerle ve parlak teşbihlerle onu metetmeğe başladı. Padişah bir sadaka vererek onu susturdu ve savdı. Ressam Bellini hemen hemen bütün hükümdarların hoşlandıkları bu vaziyeti niçin iyi karşılamadığını sorunca şu cevabı verdi:

— Akılsız kimselerin yaptıkları medihler akıllı adamlar için asla hoş değildir.

SOPA VE ŞEHZADE...

Fatih Sultan Mehmet küçükken haşarı bir çocuktur. Babası II nci Murat Molla Gürani'yi onun hocalığına tayin etti. Bir de sopa vererek:

— Lüzum gördüğünüz zaman hiç tereddüt etmeden kullanınız!

Dedi; Manisa'ya gönderdi. Şehzadelerin vilâyetlerden birinde pek küçükken iş başında yetiştirilmeleri âdetti; bunun için Fatih de orada bulunuyordu.

Molla Gürani dalkavukluk bilmiyen. dürüst, cesur bir âlimdi. Şehzadeye babasından aldığı emri söyledi. Kendisiyle alay edildiğini görünce de hemen sopa ile dövdü ve şehzadeyi yola getirdi.

FATİH VE HOCASI..

Fatih Sultan Mehmet, padişah olduğu zaman hocası Molla Gürani'yi vezir yapmak istedi. Fakat hoca kabul etmedi ve dedi ki:

— Bunca beyler vezirlik için çalışırlar; onların ümitlerini kırmak doğru olmaz.

Bursa kadısı bulunduğu sırada padişah ona bir emir gönderdi. Molla Gürânî okudu; doğru bulmadı:

— Şeriate uygun değildir.

Diyerek yırtıp attı; emri getiren çavuşu da kovdu. Bu hâdise üzerine eski talebe ile hocası arasına soğukluk girdi. Molla Gürânî Mısır'a gitti; Sultan Kaytbay'dan büyük hürmet gördü. Fatih Sultan Mehmet'in yüksek kalbi hocasının başka memlekete gitmiş olmasına dayanamadı; haberler gönderdi; geri getirtti. Yine Bursa kadısı yaptı.

Molla Gürânî Fatih Sultan Mehmet'in karşısına çıktığı zaman asla yere kapanmazdı; Kendisine müsavî bir adammış gibi sadece:

— Esselâmualeyk!

Derdi. Vezirleri de:

— Mahmut!... Davut!...

Diye çağırırdı. Bir bayram günü yollar çamur olduğundan saraya gelmedi. Padişah kendi arabasını onun evine kadar gönderdi ve getirtti.

KİMİNKİ HARAM?

Molla Gürânî eski talebesi olan Fatih Sultan Mehmet'e:

— Haramdan perhiz et!

Derdi.

Bir gün ikisi bir sahandan karşılıklı yemek yiyorlardı. Molla Gürânî yine aynı nasihati tekrarladı. O zaman padişah dedi ki:

— Siz de haramdan yediniz!

Hoca cevap verdi:

— Benim önüme helâl düşmüştür.

Fatih Sultan Mehmet sahanı çevirdi; kendi önündeki hocanın önüne, hocanın önündeki kendi önüne geldi. Molla Gürânî hiç tereddüt etmeden yemeğe devam etti. Padişah artık onu susturacağını sanarak:

— Artık bu defa haram yediğinizde şüphe kalmadı.

Dedi. Hoca hemen cevabı yapıştırdı:

— Hayır, sizin önünüzde haram, benim önümde helâl kalmadığı için çevirdiniz!..

ARADAKİ FARK?...

Molla Gürânî bir gün Fatih Sultan Mehmet'e dedi ki:

— Timur bir tarafa haberci göndermişti; bu adam gi-deceği yere çabuk varmak için SadeddinTeftâzânî'nin hayvanlarından birini aldı. Sadeddin'in uşakları onu yakaladılar ve dövdüler. Timur bunu işittiği zaman: «Bunu yapan oğlum olsaydı öldürürdüm; lâkin eserleri, benim hükmümde olmayan yerlerde bile okunan bir adama ne yapabilirim?» dedi. Benim de eserlerim Mekke'de okunuyor!

Padişah gayet zarif bir cevap vererek bu defa hocasını mağlûp etti:

— Fakat siz eserlerinizi kendiniz himmet buyurup gönderiyorsunuz; Sadettin'in eserlerini başkaları yazar, götürürlerdi.

Sadettin de eserlerini arapça yazmakla beraber soyca Türk'tü.

GEDİK AHMET PAŞA VE İKİNCİ BAYEZİD

Fatih Sultan Mehmet'le Uzun Hasan arasındaki Otluk belî muharebesinde şehzade Beyazid'in kumanda ettiği kol

fena taksim edilmiş, fena idare olunmuştu. Gedik Ahmet Paşa kızdı ve şehzadeyi beceriksizliğinden dolayı âdeta azarladı. O zaman Bayezid:

— Paşa, bu cür'etinden dolayı seni pişman edeceğim! Dedi. Gedik Ahmet korkusuz bir adamdı:

— Bana ne yapabilirsin? Babamın ruhuna yemin ederim ki eğer bir gün padişah olursan senin hizmetin için kılıç kuşanmam!

Bayezid padişah olduğu zaman Otranto'dan geri çağırılan Ahmet Paşa ile Yenişehir muharebe meydanında karşılaştı. Onun kılıcını her zamanki gibi belinde görmedi; atın eğer kayışına asmıştı. Padişah dedi ki:

— Üstadım, pek eski şeyleri hatırlıyorsun. Gençliğim zamanındaki hataları unut, kılıcını kuşan ve düşmanlarıma karşı kullan!

Halbuki Bayezid, Cem meselesini Ahmet Paşa sayesinde hallettiğten sonra intikam zamanının geldiğini anladı ve kahraman vezir idam olundu.

PİRÎ PAŞANIN RİCASI!...

Yavuz Sultan Selim vezirlerini idam ettirmekle meşhurdur. Çoğunun hizmeti bir ay ya sürmüş ya sürmemiştir. Vasiyetnamelerini ceplerinde taşımaları âdet olmuştu ve padişahın huzurundan her çıkışlarında kendilerini yeniden dünyaya gelmiş sayıyorlardı.

Sadrâzam Pîrî paşa vezirler içinde cesaret itibariyle tecti. Bir gün yarı ciddi yarı şaka bir tavırla dedi ki:

— Padişahım, bu sadık kulunu da ergeç bir bahane

ile öldüreceğini biliyorum. O gün gelmeden bu dünyadaki işlerimi düzenlemek ve öteki dünyaya hazırlanmak için bana bir kaç saat izin vermez misiniz?

Yavuz uzun uzun güldü ve cevap verdi:

— Doğrudur; çoktanberi bunu düşünüyorum; lâkin sadrâzamlık işini senden daha iyi görebilecek birisini bulamıyorum. Yoksa arzunu yerine getirmek benim için pek kolaydı.

AFYON KUTUSU VE KADIN ELBİSESİ

Yavuz Sultan Selim, İran şahı İsmail Safevî üzerine yürürken ona meydan okuyan mektuplar da gönderiyordu. Şah İsmail, Yavuz'un üç mektubuna birden cevap verdi ve elçi mektupla birlikte padişaha afyon dolu bir altın kutu da takdim etti. Bununla demek istiyordu ki:

— Sen afyon keyfile sarhoş olduğun için hiçbir şey bilmiyorsun; hakikatin farkında değilsin!

Yahut:

— Biraz afyon al da sinirlerin yatışsın!

Elçi parça parça edildi ve Yavuz yeniden Şah İsmail'e yazdığı mektupta dedi ki:

— Haftalardanberi senin memleketinde yürütüyorum; ne senden, ne de askerinden iz var. Korkutmamış olmak için seçme askerlerimden kırk binini Kayseri civarında bıraktım. Kendini gizlemekte devam edersen erkek sayılmazsın. Miğfer yerine kadın başörtüsü, zırh yerine ferace giyerek hükümdarlıktan vazgeç!

Mektupla beraber bir de kadın elbisesi gönderdi.

YAVUZ'UN NUTKU...

Yavuz Sultan Selim İran üzerine giderken düşman onu karşılamadığı, harpten çekindiği için yollarda çok kalmıştı; yenîçeriler seferin neticesizliğinden bahsederek şikâyet'e başladılar; daha evvel Erzincan'da yaptıkları itaatsizlik sadrâzam Hemdem paşa'nın idamiyle neticelenmişti. Yenîçeriler bu sefer işi padişahın çadırına ok atacak kadar ileri götürdüler.

Yavuz hiç tereddüt etmeden çadırdan fırladı; atına bindi ve yenîçerilerin ortasına doğru ilerliyerek bağırdı:

— Bana böyle mi hizmet etmek istiyorsunuz? Ben buraya geri dönmek için gelmedim. Karılarına hasret çekenler ve onların yanına dönmek isteyenler gidebilirler; erkek olanlar arkamdan gelirler! Ben tek başıma kalsam yine yolumdan dönmiyeceğim!

Bu sözler o kadar tesir etti ki ordu coşkun bir sel halinde ileri atıldı ve hiç kimse geride kalmadı.

YAZISIZ MEKTUP...

Kazasker Cafer Çelebi II nci Bayezid'le Yavuz Selim'in civar hükümdarlara yazdıkları bir çok zafer mektuplarının muharriridir. Gayet süslü, akıllıca ve kusursuz yazmakta eşi yoktu.

Yavuz bir kâtibe bir yazı yazdıracağı zaman bir hafta mühlet verirdi. Bir gün Cafer Çelebi'ye de bir mektup ısmarladı. Fakat Çelebi bunu her nasılsa unuttu ve müddet doldu; padişah onu çağırıldı:

— Kâğıdı oku!

Dedi. Cafer Çelebi kendisinden ne isteneceğini biliyordu; bunun için çabuk toparlandı ve cebinden bir beyaz

kâğıt çıkardı; padişahın karşısında, kâğıda bakarak, ezberden, onun istediği mektubu okudu; böylece belki idamdan kurtuldu.

MISIR'I ALDIK AMMA...

Ridanya muharebesi olurken Mısır hükümdarı Tumanbay baştan ayağa kadar zırhlı askerlerden ibaret bir fırka ile doğruca padişahın bulunduğu noktaya saldırdı; Yavuz o sırada başka tarafa gittiği için sadrâzam Sinan paşayı padişah zannederek öldürdüler. Sultan Selim buna o kadar üzüldü ki İstanbul'a dönerken beraberinde bulunan İbni Kemal'e:

— Mısır'ı aldık amma, Yusuf'u kaybettik!

Dedi. Bu suretle Sinan paşa'yı vaktiyle köle olarak Mısır'a götürülen, fakat orada vezir olan Yusuf peygamber derecesinde aziz tuttuğunu anlatıyordu. Zaten «Sinan» kelimesi de «Yusuf» mânasına gelir.

NÖBETİMİ SAVDIM!...

Mısır'ın fethinden sonra da uzun zaman orada kalmak usanç vermişti; kimse cesaret edemediği için padişahı artık İstanbul'a dönmek üzere kandırmasını Adanolu kazaskeri İbni Kemal'den rica ettiler.

Bir gün padişahla İbni Kemal atla geziyorlardı. Yavuz sordu:

— Asker arasında neler söyleniyor, hocam?

— Nil kenarında bir askerin türkü çağırdığını işittim. İrade buyurursanız söyliyeyim, hatırımda kalmıştır.

— Söyle...

İbni Kemal şu kıt'ayı okudu:

**Nemiz kaldı bizim mülki Arab'da?
Nice biz dururuz Şam ve Haleb'de?
Cihan halkı kamu işu tarebde;
Gel ahi gidelim Rum illerine..**

Yavuz, dönüş hazırlıklarının hemen görülmesini emretti. Türkünün İbni Kemal tarafından uydurulmuş olduğunu da sezdi; fakat sesini çıkarmadı.

Bir kaç gün sonra İbni Kemal'in hocası Molla Lûtfi idam edilmişti, kazaskerle padişah yine atbaşı gidiyorlardı. Yavuz sordu:

— Molla Lûtfi acaba niçin katlolundu?

— İstihzayı severdi ve bu yüzden çok düşman kazanmıştı. Halbuki şûh tabiatlı bir adamdı; şaka olarak söylediği bazı uydurma şeyleri hakikat sandılar.

— Sen de hocandan böyle şeyler öğrenmedin mi?

— Dâiniz nöbetimi savdım.

Yavuz taşı gedğine sürmenin azmanı geldiğini anlamıştı:

— Geçen gün söylediğin türkiyü sen uydurmadın mı?

— Evet, padişahım, ben uydurdum; lâkin asker kullarınızın dileklerine göre...

Padişah onun doğruyu söylemesinden hoşlandı; beş yüz altın ihsan etti.

PADIŞAHLARIN SÜSÜ..

Yavuz'la İbni Kemal Mısır'dan gelirken yolda yanyana ve at üstünde gidiyorlardı. Bir aralık İbni Kemal'in atı çamurlu bir su birikintisine bastı ve pis suları etrafa sıçrattı; Yavuz'un elbisesi boydanboya kirlendi.

Böyle bir dikkatsizlik onu yapanın hayatına mal olurdu. Bunun için İbni Kemal telâş etti ve özür dilemek istedi. Yavuz onun sözünü kesti ve gayet saygılı bir tavırla:

— Hocam, dedi, ülema atının ayağından sıçrayan çamur bizim için süstür. Vasiyet ediyorum; bu elbiseyi öldüğüm zaman tabutumun üstüne örtsünler!

Öyle yapıldı ve hâlâ türbesinde bulunduğu rivayet edilir.

ZENBİLLİ MÜFTÜ..

Yavuz Sultan Selim'in müftüsü Ali Cemali efendi penceresinden aşağı bir zenbil sarkıtır; bir şey sormak isteyenler kâğıt yazıp zenbile koyarlar; müftü de onları yukarı çeker: «olur» yahut «olmaz» şeklinde cevaplar vererek geriye sarkıttır. Bunun için Zenbilli Ali efendi veya Zenbilli Müftü diye meşhurdu.

Bu adam hiç kimsenin yapamayacağı derecede cesaret göstermiş, bir kaç defa Yavuz'un emirlerini geri aldırmıştır.

Bir aralık Sultan Selim hazine hademesinden yüz elli kişinin idamını emretti. Müftü, izinsiz divana gelmeğe mevkii müsait olmamakla beraber geldi; vezirler tarafından karşılandı ve en şerefli yere oturtuldu. Padişaha sözü olduğunu söyleyince huzura kabul edildi. Dedi ki:

— Müftünün vazifesi padişahın ahiret işlerini de düzeltmektir. Şariatçe idamları lâzım geldiği sâbit olmıyan yüz elli kişinin affını isterim.

Padişah kızdı:

— Hükûmete ait bir iştir; ülemanın buna müdahalesi memleket işlerini karıştırır.

— Mesele padişahımızın ahiret işlerindendir; müdahale,

vazifemdir. Bu adamları affetmezseniz ahirette büyük ceza göreceksiniz!

Cesaretle söylenen bu doğru sözler karşısında Yavuz suçluları affetti. Ali efendi gideceği sırada:

— Ahirete ait vazifeyi yaptık, lâkin mürüvvete ait bir söz var!

Diyerek bu adamların saraydan kovularak sokaklarda dilenmelerine sebep olmak saltanat şanına yakışmıyacağını söyledi; Vazifelerinde bırakılmalarını istedi.

Padişah bunu da kabul etti ve müftüyü büyük hürmetle kapıya kadar uğurladı.

BENİM VEZİRİM DEĞİLSİN!

Sadrâzam Pirî paşa ikinci vezirliğe Rumeli beylerbeyi Mustafa paşayı tavsiye etti. Halbuki Mustafa paşa, usul ve âdetlere uymasını pek bilmiyen, ölçüsü bozuk bir adamdı. Yavuz Sultan Selim sadrâzama dedi ki:

— Ben deli miyim ki öyle bir deliyi vezir yapacağım? Fakat senin vezirin olsun!

Mustafa paşa ikinci vezir oldu. Şunun bunun lâfına kanarak Pirî paşa ile birlikte padişah'ın huzurunda iken söze karıştı. O zaman Yavuz ona çıkıştı:

— Mel'un! Ben Pirî paşanın gerçeğini, senin yalanını farketmez miyim? Hem sen benim vezirim değil, onun vezirisin! Defol!

Diyerek kovdu.

ATALARA SAYGI!..

Kanunî Sultan Süleyman eski kölesi damat İbrahim paşaya serasker yani başkumandan sıfatını da vermeyi mü-

nasip gördü; zira İbrahim paşa bunu arzu ettiğini bir kaç defa açıkça söylemişti.

Bir gün divan dağıldıktan sonra nişancı Celâlzade Mustafa beyi çağırdı:

— Hamdolsun memleketimiz genişledi; iş çok, her yere kendimiz gitmek münasip değildir. İbrahim paşa serasker olmak üzere bir berat yaz.

Dedi. Mustafa bey o gece müsveddeyi yazdı; ertesi gün götürdü; padişah beğendi; gayet süslü bir şekilde temize çekildi; tuğralandı; hediyelerle birlikte yeniçeri ağasına verilerek gönderildi.

İbrahim paşa beratta yazılı olan üç milyon akçeyi az buldu:

— Fatih Sultan Mehmet, sadrâzam Mehmet paşa'ya kırk kere yüz bin vermiştir. Bu kulunuza dahi öylece verilsin!

Dedi. Kanunî cevap verdi:

— Onlar İstanbul'un fethine çalışmışlardır; daha ziyade ihsan buyursalar caizdi.

— Bağdat ve Budin eskidenberi payitahttır. İstanbul'a tercih olunmazlarsa da aşağı değildirler.

— İstanbul şimdi payitahtımızdır; o şehirler nasıl tercih olunur. Hususile bizim Fatih Sultan Mehmet gibi atalarımıza benzemek ne haddimiz!

Sultan Süleyman sözü böylece kesti. Rivayet ederler ki İbrahim paşanın başkumandanlık hırsı, idamını hazırlamıştır.

PUT KIRAN VE PUT DİKEN ..

Osmanlı Türkleri'nde heykellerin ve resimlerin put sayıldığını biliyoruz. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'a girdiği zaman Sultanahmet meydanındaki «üç yılan» heykelinin

başını kestirmişti. Daha sonra Venedikli ressam Bellini'yi getirterek kendi resimlerini ve daha bazı resimler yaptırdı ise de bu hareket hususî mahiyette kalmıştı.

Kanunî Sultan Süleyman ileri fikirli bir adamdı; aslı Rum olan sadrâzam İbrahim paşa'nın resim ve heykel telâk-kisi daha genişti. Macaristan seferinde İbrahim paşa üç heykel beğendi ve İstanbul'a getirterek Atmeydanı'ndaki konağının karşısında bir sütun üzerine yerleştirdi. Halk bunu görünce:

— Puta tapıyor!

Dediler. Devrin şairlerinden Figanî Çelebi farsça bir beyit söyledi:

**Dü İbrahim âmed bedeyri cihan,
Yeki bütşiken şüd yeki büt nişan.**

Mânası şudur: «Dünyaya iki İbrahim geldi; birisi put kırıcı, diğeri put dikici oldu.»

İbrahim peygamberin balta ile putları kırmasiyle damat İbrahim paşanın heykel dikmesini mukayese ediyordu.

Zavallı şair eşeğe ters bindirilerek şehirde dolaştırıldı ve asıldı.

Şu beyit de aynı hâdise için o zaman başka biri tarafından söylenmiştir:

**Bir Halil evvel gelüp esnâmı kılmıştı şikest,
Sen, Halilim, şimdi geldin, halkı kıldım putperest!..**

Mânası şudur: «Evvelce bir Halil gelip putları kırmıştı. Sen, Halilim, şimdi geldin, halkı puta tapar yaptın!»

HANGİSİ DAHA GÜZEL?

Kanunî Sultan Süleyman 27 Haziran 1530 da üç şehzadesi Mustafa, Mehmet ve Selim'in sünnet düğünlerini yaptırdı; şenlikler görülmemiş derecede muhteşem ve zengindi; bir çok yabancı devlet mümessilleri de vardı.

Düğün üç hafta sürdü ve Kâhtane çayırında yapılan bir koşu ile bitti.

Padişah memnundu; sadrâzam İbrahim paşaya sordu:

— Senin kız kardeşimle evlendiğin zaman yapılan düğünle oğullarımın düğününden hangisi daha güzeldir?

İbrahim tereddüt etmeden cevap verdi:

— Benim düğünüm gibi şimdiye kadar olmamış ve olmayacaktır!

Sultan Süleyman bu beklenmiyen cevaba kızdı:

— Neden?

İbrahim paşa zaten sorulmasını bekliyordu. Dedi ki:

— Sizin düğünüñüzde bizim düğündeki kadar büyük bir davetli yoktur. Benim düğünüme zamanımızın Süleyman, Budin, Mısır ve Şam padişahı olan halife hazretleri şeref vermişlerdir!

Padişah o kadar memnun oldu ki:

— İbrahim, bin defa aferin ki bizi ilzam ettin...

Dedi.

NİÇİN DERİN UYUMUŞ?

Bir gün Kanunî Sultan Süleyman'a bir kadın geldi. Gece, herkes uyuduğu sırada, evinin soyulduğunu söyledi; şikâyet etti.

Padişah sordu:

— Peki ama, nasıl oluyor da o kadar derin uyudun ve hırsızların geldiklerini haber almadın?

Kadın cevap verdi:

— Biz sizi uyanık biliyorduk da onun için o kadar derin uyuduk.

Padişah onu haklı buldu ve zararını ödedi.

BİTTEKİ KERAMET...

Kanunî Sultan Süleyman kız kardeşini Rüstem paşaya vermek istedi. Fakat vezirin düşmanları bu takdirde kendileri için tehlike gördüklerinden veya onun gözde olmasını istemediklerinden:

— Vezirin kalçasında cüzzam varmış!

Diye bir şayia çıkardılar; bunu padişahın kulağına ulaştırdılar. Padişah hakikatin anlaşılması için haremdeki sadık adamlarından birini Rüstem paşanın hizmetine koydu. Zira cüzzamlı olanlarda bit bulunmadığı şeklinde bir kanaat vardı.

Bu adam bir gün Rüstem paşanın elbisesinde bir bit buldu; vezire gösterdi ve sevinçle müjdeledi:

— Çok şükür senin temizliğin sabit oldu! damatlığa lâ-yık olduğun meydana çıktı!.

Bu hâdise üzerine devrin zarif şairlerinden biri şu beyiti söyledi:

**Olcak bir kişinin bahtı kavi talihi yâr;
Kehlesi dahi mahallinde anın işe yarar...**

ÖLDÜRENLERLE ÖLDÜRDÜK, AĞLAYANLARLA AĞLADIK!

Kanunî Sultan Süleyman, karısı Hürrem Sultan'la damadı Rüstem paşanın entrikaları yüzünden şehzade Mustafa'yı idam ettirmişti. Şairler mersiyeler yazdılar ve bunlar arasında Yahya beyin yazısı en çok meşhur oldu. Bunda Rüstem paşanın entrikalarına da işaret edilmmişti. Ona sordular:

— Böyle bir manzume yazmağa nasıl cür'et ettin? Padişahın hiddetinden korkmadın mı?

— Şehzadenin ölümü beni deli etmişti. İstemeksizin kaleme geleni yazdım. Fakat sağlığımda yaymak fikrinde değildim. Ben öldükten sonra okusunlar, diyordum. Yakın bir dostum çadırıma gelmiş; beni uyur bulmuş; teklifsiz olduğumuzdan cüzdanımı karıştırıp müsveddeyi görmüş; suretini yazıp gitmiş. Ertesi gün ordunun seyrine gittim; köşe köşe okunur; kimi ağlar, kimi de «Yahya beyin mersiyesidir!» diye ağlar gördüm. İnkâr ettim, fayda vermedi. Rüstem paşa bana zaten düşmandı; çünkü şairdim. Fakat o sırada vazifesinden azledilmiş bulunuyordu. Sorduğu zaman «nolsa gerek!» diye itiraf ettim. Bir şey yapamadı.

Fakat iki yıl sonra Rüstem paşa yeniden sadrâzam oldu. Yahya beye olan kin sönmemişti. Bir iki defa padişahın onun idamına izin istedi. Kendisi de şair olan padişah razı olmadı:

— Bu gibilere kulak tutma ve intikam kasdın etme!

Dedi. Rüstem paşa bir gün çavuş gönderip Yahya beyi divana çağırttı. Onun elinde bulunan Sultan Bayezid vakfından dolayı cefalar etti ve çıkıştı:

— Senin ne haddindir? Padişah, dünya nizamı için şeriatçe ne lâzımsa yapar. Sen ise padişaha ve vezirlerine kötü söylersin; bulduğun dedikodulardan manzume yapıp hal-ka verir, fesat çıkarmağa çalışırsın!

Rüstem paşanın maksadı şairin ağzından padişah aleyhinde bir söz koparmaktı. Fakat Yahya bey şaşırmadı:

— Biz merhumu öldürenlerle öldürdük; ağlayanlarla da ağlarız. Şehzadeye garazı olanlar fesat karıştırdılar.

Eğer Yahya bey «padişahımız hata etti.» deseydi yahut buna benzer bir şey söyleseydi yanmıştı.

Rüstem paşa bu bahsi kapadı; fakat bir kaç gün geçmeden şairi Sultan Bayezid mütevelliliğinden azletti.

TESBİH KOPTU!...

1560 da Rüstem paşanın yerine Kanunî Sultan Süleyman'ın sadrâzamı olan Semiz Ali paşa, adından da anlaşılacağı üzere gayet şişman bir adamdı; onun binebileceği at bulmak gayet güçtü. Bununla beraber güler yüzlü, tatlı dilli ve kalenderdi. Bir koç fıkra ve nüktelerinden bir tanesi şudur:

Bir gün divanda müracaat sahiplerinin istidalarını alıyor ve lâzım gelen emirleri veriyordu. Bu arada fakir bir afyon tiryakisi de paşaya istidasını vermek üzere elini cebine soktu; fakat istidayı çıkarırken telâşla afyon kutusunu düşürdü. Afyon yutmak bir suç olduğu halde Semiz Ali paşa fakire tatlı bir sesle ihtarda bulundu:

— Efendi, pusulanızı düşürdünüz!

Tiryaki telâşla yere eğildi, kutuya el attı; fakat alırken kutunun kapağı açıldı ve yuvarlak hap şeklindeki afyonlar yere saçıldı. Suğun artık hiç bir suretle örtülemiyecek kadar açığa vurulmasına rağmen Semiz Ali paşa dedi ki:

— Tesbih koptu, toplayınız!

Bol bol vait eder; lâkin çoğunu yapamaz yahut yapmazdı. Bu gibi vaitler için söylenen: «Ali paşa vergisi!» sözü ondan kalmıştır.

SOKULLU VE KILIÇ ALİ..

Osmanlı donanması 1571 de Lepant muharebesinde bir çok Avrupa devletlerinin müttefik donanmalarına fena halde mağlûp olmuş; âdetâ mahvedilmişti. Uluç Ali paşa bu harpte büyük yararlık göstermiş; kırk kadar gemiyi kurtarabilmişti. İstanbul'a geldiği zaman II nci Selim onu kapitan paşa yaptı ve donanmanın kumandasını verdi; aynı zamanda:

— Senin adın bundan böyle Uluc Ali değil Kılıç Ali olsun!

Dedi. Bahara kadar yüz elli gemi yapılmak üzere işe başlandı ve Sokullu Mehmet paşa bütün gayretini tersanelere verdi. Bununla beraber Kılıç Ali paşa bir gün sadrâzama dedi ki:

— İki yüz gemiye beş yüz çapa, buna göre diğer âletler, palamar, ip, yelken lâzımdır. Bunların hepsinin bitirilmesine ihtimal yoktur.

Sokullu Mehmet paşa şu cevabı verdi:

— Paşa, sen henüz bu devleti bilmemişsin... Vallah bu devlet o devlettir ki, dilerse bütün donanmanın demirlerini gümüşten, iplerini ibrişimden, yelkenlerini atlastan yapmakta güçlük çekmez. Herhangi geminin, âdet üzere âletlerini ve yelkenlerini yetiştirmezsem, dediğim şekilde benden al!

Ali paşa bu iman karşısında hemen ayağa kalktı; sadrâzamanın elini öptü:

— Tahkik bildim ki bu donanmayı siz ikmal edersiz!

Dedi. Bahar geldiği zaman her şey tamamıdı; yaza doğru donanma Akdenize açıldı ve düşman onun karşısına çıkmaya bile cesaret edemedi.

KESİLEN KOL VE TIRAŞ EDİLEN SAKAL...

Lepant muharebesinde Osmanlı donanmasının uğradığı ağır yenilge üzerine Venedik elçisi Barbaro sadrâzam Sokullu Mehmet paşayı ziyaret etti; maksadı onun sulh mu harp mi istediğini anlamaktı.

Venedik elçisi Lepant zaferinin ehemmiyetinden bahsediyor; bir sene evvel kaybettikleri Kıbrıs adasını ağzına almıyordu.

Sokullu Mehmet paşa ona şu cevabı verdi:

— Son hâdisedenberi cesaretimizin ne derecede olduğunu görüyorsun. Lâkin sizin kayıplarınızla bizim kayıplarımızın arasında büyük fark vardır: Biz sizden bir kırallık kadar olan Kıbrıs'ı almakla kolunuzu kesmiş olduk; siz ise donanmamızı mağlûp etmekle sakalımızı tıraş etmiş oldunuz. Kesilen bir kol yeniden bitmez, lâkin tıraş edilmiş sakal evvelkinden daha kuvvetli çıkar!

AFYON KULLANIYOR MU?..

Meşhur Osmanlı vezir ve kumandanlarından Özdemiroğlu Osman paşa delikanlılar ve şarkıcılar ortasında dokuz on kadeh şarap içer; sarhoş olunca bir yastık isteyerek başını koyar; iki saat kadar uyurdu. Kalkınca da abdest alır; gözlerinden pişmanlık yaşları akıtarak dua ederdi.

Osman paşanın Kafkasya ve Kırım seferi tarihinde eşi az bulunan parlak askerî hareketlerle doludur; şanlı hikâyeleri İstanbul'da dillere destan olmuştu; III üncü Murat onu sadrâzam yapmak istiyordu; fakat çekemiyenler:

— Afyon tiryakisidir!

Dediler; geciktirdiler. İstanbul'a geldiğinin ertesi günü.

1584 senesi Temmuzunun onunda padişah yalı köşkünde onu kabul etti. paşanın girdiğini görünce sarayın âdet ve merasimini bir tarafa bırakarak:

— Hoş geldin Osman, otur!

Dedi. Osman paşa yeri ve padişahın eteğini öptü; geri çekildi. Padişah tekrarladı:

— Otur, Osman!

Paşa oturdu; fakat yine kalktı. Bu suretle hem verilen emri yerine getirmiş, hem de âdetten ayrılmamış oluyordu.

Padişah yine oturmasını emretti; Osman oturup kalktı ve ancak dördüncü defasında oturdu; yaptığı harpleri anlatmağa başladı. Aras hanının bozgununa gelince padişah onun sözünü kesti:

— Güzel hareket etmişsin Osman!

Dedi ve mücevherli bir iğne ile sarığına sokulmuş olan sorgucu çıkarıp kendi eliyle Osman'ın başına taktı.

Hamza Mirza üzerine kazanılan zafer anlatıldığı zaman padişah yine onun sözünü kesti:

— Onların semerelerini toplayacaksın!

İmamkulu han'ın Gence yakınındaki mağlûbiyetini dinledikten sonra kavuğunda olan diğer bir sorgucu çıkarıp Osman paşanın başına taktı. En sonra Kırım hanının muhasarasına karşı üç dört bin kişi ile müdafaa ettiğini, hanın öldürüldüğünü anlatarak hikâyesini bitirdi. Padişah ellerini kaldırdı; dua etti:

— İki cihanda yüzün ak olsun, Allah senden razı olsun! Her nereye gidersen zafer yoldaşın olsun! Cennette adaşın halife Osman'la bir köşkte ve bir sofrada bulun, bu dünyada uzun müddet şeref ve kudretle yaşa!

Dedi. Bu derece iltifat Osmanlı tarihinde hiçbir kumandana gösterilmiş değildi; Osman paşa hayrette kalmıştı. Padişah bir işaret yaptı. Kapı ağası onu dışarı çıkardı; gömleğine kadar soydu; padişahın elbiselerinden birini giydirdi;

hediye edilmiş mücevherli hançeri kemerine, sorguçları yeni sarığına koydu. Osman paşa yeniden padişahın huzuruna çıktı, candan teşekkür etti.

Bu merasim ve hikâye dört saat sürmüştü. III üncü Murat harem dairesine girdiği zaman kızlar ağasına dedi ki:

— Artık Osman'ın afyon tiryakisi olmadığına şüphem kalmadı. Böyle bir tiryakiliği olsaydı dört saat yorulmaksızın konuşmağa devam edemezdi.

Onu sadrâzam yaptı.

ÖDEŞTİLER!...

1592 de Sinan paşa ikinci defa sadrâzam olmuştu. Bu kaba saba adamın, çocukluğunda Arnavutluk'ta domuz çobanlığı ettiği söyleniyordu; paşa da bunu inkâr etmiyordu.

Sadrâzam olduğu sırada Avusturya imparatorunun elçisi Pezen gelmişti; bu adam da yazıcılıktan yetişmişti.

Sinan paşa Avusturya'ya karşı kin besliyordu; zira, onların daha evvelki gelişlerinde kendisi azledilmiş olduğundan en sonra ziyaret etmişler; hediye getirmemişlerdi. Pezen'den bin altın hediye istemiş; bunu da alamamıştı.

Bu sefer elçiyi kabul ettiği zaman gayet sert davrandı:

— Verginin ödenmesinde niçin bu kadar geç kalınıyor? diye çıkıştı.

— Sebebini bilmiyorum; Viyana'ya yazacağım.

Sinan paşa daha sert olarak sordu:

— Âdi bir yazıcıyı elçi yapmak iktidarını Viyana kiralına kim vermiştir?

Pezen zarif ve taş gedğine süren bir adamdı:

— Padişah bir domuz çobanını vezir yaptığı gibi imparator da bir yazıcıyı elçi yapabilir.

Dedi. Sinan paşa kızmadı, hattâ gülümsedi; orada hazır bulunanlara dönerek şu sözleri söyledi:

— Kâfir, benim verdiğim parayı o cinsten akçe ile ödedi!

ÇIYAN DOLU KUTU?...

1595 te Usturgun kalesinin müzakeresi için iki taraf elçileri bir Macar generalinin mezarı yanında buluştular. Avusturya murahhaslarından Palfi teşbihlerle konuşmayı seven bir adamdı; Türk elçilerinden tarihçi Peçevî İbrahim efendi de hazır cevap bir adamdı. Palfi bir aralık dedi ki:

— Biz, müslüman milletini bir kutuya benzetiriz ki seleflerimiz onu açmağa cür'et edememişler. «Bunun içinde ne var?» diyenlere «bu top dolu yılan, çıyan, akreptir. Eğer bu kutu açılırsa bunlar memleketimize yayılır ve halkı sokar, öldürürler.» cevabını verirlermiş. Birbirinden işiterek buna inanmışlar. Bu kutu açılmasın, âlem benim zamanımda harap olmasın, diye her imparatorumuz bir kilit daha vurmuş. Şimdi lâzım oldu ve kutuyu açtık; meğer bomboşmuş! Yazık o itikatla geçen ömrümüze!..

Peçevî ona sordu:

— Ya şimdi o itikatta mısınız ki selefleriniz bunu bilmemişler ve hata etmişler?

— İtikadımız odur.

— Selefleriniz yanılmamışlar; yanılan sizlersiniz. Zira siz henüz kutunun üzerindeki zarfı açtınız; kutunun kapağını açmadınız; bundan sonra açılırsa o sokucu mahlûkun zararını görürsünüz!

Çok geçmeden Türk ordusu Eğri zaferini kazandı ve düşmanı darmadağın etti. Peçevî bu hâdise üzerine Palfi'nin o sözleri hatırlamış olacağını yazıyor.

ÖLÜMÜNE GELMİŞ!

1606 da sadrâzam olan Derviş paşa cahil, sinirli, zorba bir adamdı. Divanda çavuşbaşıya ilk söz olarak:

— Divan halkı beni sair sadrâzamlara kıyas etmesinler; bir işi ertesi güne bırakanın başını keserim!

Demmişti.

Ortalığa dehşet vererek işe başlamak istiyordu. Bu sırada eski beylerbeyilerden, gayet faziletli olmakla meşhur ve ihtiyar bir adam onu tebrike gelmişti. Adamcağız divandan çıktığı sırada Derviş paşa onu geri çağırdı ve:

— Senin oğlundan şikâyetçiler var!

Dedi. İhtiyarın oğlu bir yerde sancak beyi bulunuyordu. Eski beylerbeyi dedi ki:

— Sultanım, onun hakkından gelmek benim elimde değildir.

Sadrâzam hemen köpürdü:

— Ben şimdilik senin hakkından gelirim!

Ve hemen cellâda emretti:

— Şunun boynunu vur!

Tebrike gelen zavallı ve faziletli ihtiyar hakikatte ölümüne gelmiş bulunuyordu.

UĞURSUZ SAAT..

İnci Ahmet devrinin sadrâzamlarından Derviş paşa, «Civan bey» diye tanınmış olan kardeşini Eğriboz sancak beyi yaptı; aynı zamanda kendi sancağından başka İnebahtı, Karlılı sancaklarının da vergi defterlerini yazmağa memur etti. Kâtip sıfatıyla genç sancak beyinin yanında bulunan tarihçi Peçevî anlatıyor:

«Karadan Eğriboz'a vardık. Bir gün deniz kenarında,

köşkinde otururken Civan bey koynundan kıymetli bir saat çıkardı:

— Saate vukufunuz vardır! görün!

Dedi. Gerçekten daha iyi saat gördüğümüz yoktu Me-tettik.

— Ama, bunun bir macerası vardır, anlatayım!

Dedi.

— Buyurun!

— Bunu, Murat han asrında bir usta saatçi varmış, ka-pı ağası Gazanfer ağa için yapmıştır. Hattâ mücevherlerini kendisi vermiş. Gazanfer ağa idam edilince cellât koynun-dan çıkarıp satmış. Sonra Tırnakçı Hasan paşaya geçmiş; o da idam olundukta yine cellât alır, satar. Ondan Kasım pa-şaya değer. Bu da katlolundukta kardeşim cellâtlardan sa-tın alır. Şimdi bu tarafa gider olduğumuzda «gemide lâ-zımdır» diye bir iki saat verdi; bunu da beraber verdi.

Hemen saat elimde iken üzerine bıraktım ve:

— Böyle uğursuzu adam düşmanına bile verir mi? Ya eline alır mı?

Dedim. Hemen bir çekiç getirtti ve mücevherlerini ayı-
rıp saati parça parça etti; çarklarını denize attı.»

Derviş paşa, saati kardeşine vermiş olmakla beraber uğursuzluğundan kurtulamamış olmalı ki idam edilmiştir.

BEN DE SİPAHİYİM..

1606 Haziranında Ferhat paşa İran ordusu başkuman-danlığına tayin olunmuştu. Cahil, çabuk hiddet eden, «deli» diye meşhur bir herifti.

Ordu ile giderken yolda asker tarafından bir çok re-zaletler yapıldı. Bu arada bir gün sipahîler ulûfe yani maaş istemeğe geldiler. Onlara çıkıştı:

— Ben de sipahiyim, ben de maaş almadım. siz mi alacaksınız?

Bu cevap üzerine asker ayaklandı; onun çadırını taşla tuttular. Ferhat paşa dışarı fırladı; eteğine taş doldurdu; kendi çadırını taşıladı; bundan başka âdet olduğu üzere çadırının iplerini de kesti.

Bursa'da iken halktan bazıları:

— Askerler kadınlarımızı kaldırıyorlar!

Diye şikâyetle bulundular. Onlara verdiği cevap gayet garipti:

— Ya beni mi kaldırsınlar?..

Konya'da iken sipahîler dört aylık maaşları verilmediğinden şikâyet ettiler. Onlara:

— Gidiniz, maaşlarınızı İstanbul'da alınız!

Diyerek izin verdi.

BURNUNDAN GELMİŞ!...

1608 de Beyşehir'de Emirşah adında bir bey vardı; sof-taların isyanını bastırmakta yararlığı görülmüş ve Kuyucu Murat paşanın gözüne girmişti. Murat paşa sadrâzam sıfatıyla Anadolu'daki isyanları bastırmak üzere gittiği zaman bir aralık Çorum'da ordugâh kurmuştu. Emirşah'ın halka cziyet ettiği hakkında şikâyetler gelmiş; lâkin bir şey yapılmamıştı; hattâ mükâfat olarak Alâiye sancakbeyliği verilmişti.

Halk Emirşah'tan o kadar kötülük görmüştü ki hep kötü dua ediyorlar:

— İnşallah yedikleri burnundan gelir!

Diyorlardı.

Emirşah Çorum'da Alâiye sancakbeyliğini alarak gideceği sırada Beyşehir ve Seydişehir kasabalarından yeni şî-

kâyetçiler de orada bulunuyorlardı. Kadınlardan Filzade Abdurrahman efendi sadrâzama dedi ki:

— Devletlû! Bu herif bir çok zulümlerinden başka bir gün kızdı ve bana topuz sapı ile vurdu.

Murat paşa kısa bir cevap verdi:

— Sabret, efendi!

Biraz sonra sadrâzam kethüdası, Emirşah'ın o gün yola çıkacağından veda için çadırına geldiğini bildirdi. Murat paşa hemen emretti:

— Boğ mel'unu! Aman verme!

Kethüda, çadırına döndü. Emirşah'a:

— Yemek yiyelim, sonra sadrâzam hazretlerine gidelim!

Dedi. Piring çorbası geldi. Emirşah onu içerken içeriye gürbüz bir içoğlanı girdi; hemen kemendi onun boğazına geçirdi; öyle ansızın ve hızla sıktı ki piring taneleri burnundan fırladı.

HAREM CİNAYETLERİNDEN...

İinci Ahmet, kız kardeşinin sarayında bir Habeş cariyeye görmüş; pek hoşlanmış, saraya aldırmıştı. Fakat o sırada padişahın sarayda nüfuz sahibi olan ve kızı Kaptan paşa ile evlendirilmiş bulunan karısı bu cariyeyi kıskandı; boğdurdu. Padişah tarafından aranınca da onun elbisesini başka bir Habeş sariyeye giydirdi; Sultan Ahmet'in koynuna verdi. İş anlaşılmadı. Üstelik o cariyeye de aynı kadın sultan tarafından boğduruldu.

Adı tarihlerde yazılı olmayan kadın sultan padişahın gebe kalan bir kaç cariyeyi de aynı şekilde boğdurdu. Bu hal haremde dehşet uyandırdı.

En sonra mesele padişahın kulağına gitti. Sultan Ahmet fena halde kızdı; karısını sopa ile adamakıllı döğdü;

hançerini çekerek üstüne yürüdü; yüzünü yırtıp ayağını altına aldı.

Bu suretle haremdeki cinayetlerin önüne geçildi.

BAKİ PAŞA VE BURUN KASIM

1618 senesinde sadrâzam Halil paşa Şarkta ve hudutta bulunuyordu; hazır cevap ve zeki bir adam olan İran hükümdarı şah Abbas Türk'lerle müzakere için Kasım adında bir elçi göndermişti.

İran elçisinin kocaman bir burnu olduğu için Türk ordusunda «Burun Kasım» diye meşhur oluverdi. Gayet rüzgârlı, gürültülü bir günde başkumandanın ve diğer kumandanların bulundukları meclise girdiği zaman gururla etrafı süzdü:

— Bir taraftan sulh için konuşulurken, diğer taraftan İran memleketini tahrip maksadiyle Tatar askerini göndermeniz iki yüzlü siyasettir.

Diye söze başlayarak İran ordusunun kuvvetinden, şah Abbas'ın büyüklüğünden ve daha başka şeylerden bahsediyor, atıp tutuyordu. Vezir Dilâver paşanın sabrı tükendi ve onun sözünü keserek sordu:

— Buralarda rüzgâr her vakit böyle şiddetli mi eser? Defterdar Baki paşa hemen iğneledi:

— Yok, sultanım, bu rüzgâr şimdi Kasım beyin burnu yelidir!

Mecliste herkes gülmeğe başladı.

Elçi kızardı; bozardı ve artık ağzını açmadı.

Bu hâdiseyi şah Abbas duydu, çok hoşuna gitti; Baki paşayı bir çok metettikten sonra hediye olarak keten yüklü üç katar deve yolladı.

Aynı elçi daha sonra İstanbul'a geldiği zaman «Burun Kasım» ismi etrafındaki alaya son vermek için adını değiştirdi: «Yâdigârî Ali Sultanı hulefa» diye yazdırdı.

Bu isim de onun gururunu anlatıyordu.

MÜNECCİMBAŞININ KEŞFİ

«Genç Osman» diye meşhur olan İkinci Osman'ın yeniçerileri ortadan kaldırmak, nizamlı ordu kurmak maksadiyle ve hac bahanesiyle Arabistan'a gitmek istemesi İstanbul'da ortalığı karıştırmıştı. Hotin seferinde orduda gördüğü yolsuzluklar dolayısıyla zaten yeniçerileri tahkir etmiş, gücendirmişti. İstanbul'da ihtilâl havası esiyordu.

Tarihçi peçevî bu sırada olan şu hâdiseyi ehemmiyetle anlatır:

«Çarşamba günü (1622 senesi Mayısında) defterdar Baki paşanın yanında idik; padişahın çadırları yüklenmek üzere kadirga yanaştı.

— Siz de çadırlarınızı gönderin!

Diye divandan emir geldi. Baki paşa, kethüdası olan Mehmet efendiye:

— Bizim de çadırlarımız kalmasın!

Dediler. Damadım Ramazan çavuşla ve kethüda ile birlikte Baki paşanın evine gittik; o sırada müneccimbaşı Mehmet efendi geldi, ve Ramazan çavuş:

— Şunu aramıza alalım, söyletelim!

Dedi. Aramızda yer verdik. Mehmet kethüdanın çadır çıkarmakla uğraşmasına gülmeğe başladı.

— Padişahın çadırları geçti!.

Dedik.

— Ne o geçmiştir, ne bu geçer!

Dedi. O aralık Bâki paşa hademesinden biri gelerek Süleymaniye'de büyük kargaşalık koptuğunu, Ağa kapısına gûya dünya halkı toplandığını haber verdi. Münecimbaşıya sorduk:

— Padişaha bir keder ihtimali var mı?

— Bilmem ama, ramazana yetişmez!

Cevabını verdi. Bunu nereden anladığını sordum; izah etmedi. Dedi ki:

— Padişahın doğum talihi olan burçta güneş tutulmuştu.

O gün ayın on sekiziydi. İhtilâl koptu ve iki gün sonra Sultan Osman'ı Yedikule'de boğdular.

Münecimbaşı bu neticeyi acaba gerçekten yıldızlara bakarak mı öğrenmişti. yoksa hâdiseleri iyi tetkik ederek hüküm vermiş ve hükmü yıldızların vaziyetine mi uydurmuştu?

ELİN YAZDIĞINDAN BAŞ MES'ULDÜR..

IV üncü Murat henüz genç olduğu sırada sadrâzam olan Hüsrev paşa yeniçeriler vasıtasıyla padişah üzerinde bile nüfuz sahibi olmak siyasetini takip ediyordu; bunun için yeniçerilere hoş görünmeğe çalışıyordu. Bir aralık vaktiyle defterden isimleri silinmiş olanların yeniden ocağa alınmalarına karar verdi; yeniçeri kâtibi Malkoç Mehmet efendiyi çağırdı. Yazılacak isimleri söyledi. Fakat kâtip razı olmadı. O zaman Hüsrev paşa çıkıştı:

— Yaz; padişahın mutlak vekili ve kendisinden sonra devletin en büyük adamı değil miyim? Yaz diyorum sana!

Malkoç Mehmet efendi sadrâzamanın eteğini öptü:

— Devletlû vezir, padişah hazretleri emir buyurdular ki kendilerinin malûmu olmadıkça deftere kalem koymayım!

kâyetçiler de orada bulunuyorlardı. Kadılardan Filzade Abdurrahman efendi sadrâzama dedi ki:

— Devletlû! Bu herif bir çok zulümlerinden başka bir gün kızdı ve bana topuz sapı ile vurdu.

Murat paşa kısa bir cevap verdi:

— Sabret, efendi!

Biraz sonra sadrâzam kethüdası, Emirşah'ın o gün yola çıkacağından veda için çadırına geldiğini bildirdi. Murat paşa hemen emretti:

— Boğ mel'unu! Aman verme!

Kethüda, çadırına döndü. Emirşah'a:

— Yemek yiyelim, sonra sadrâzam hazretlerine gidelim!

Dedi. Piring çorbası geldi. Emirşah onu içerken içeriye gürbüz bir içoğlanı girdi; hemen kemendi onun boğazına geçirdi; öyle ansızın ve hızla sıktı ki piring taneleri burnundan fırladı.

HAREM CİNAYETLERİNDEN...

İinci Ahmet, kız kardeşinin sarayında bir Habeş cariyeye görmüş; pek hoşlanmış, saraya aldırmıştı. Fakat o sırada padişahın sarayda nüfuz sahibi olan ve kızı Kaptan paşa ile evlendirilmiş bulunan karısı bu cariyeyi kıskandı; boğdurdu. Padişah tarafından aranınca da onun elbisesini başka bir Habeş sariyeye giydirdi; Sultan Ahmet'in koynuna verdi. İş anlaşılmadı. Üstelik o cariyeye de aynı kadın sultan tarafından boğduruldu.

Adı tarihlerde yazılı olmayan kadın sultan padişaktan gebe kalan bir kaç cariyeyi de aynı şekilde boğdurdu. Bu hal haremde dehşet uyandırdı.

En sonra mesele padişahın kulağına gitti. Sultan Ahmet fena halde kızdı; karısını sopa ile adamakıllı döğdü;

hançerini çekerek üstüne yürüdü; yüzünü yırtıp ayağını altına aldı.

Bu suretle haremdeki cinayetlerin önüne geçildi.

BAKİ PAŞA VE BURUN KASIM

1618 senesinde sadrâzam Halil paşa Şarkta ve hudutta bulunuyordu; hazır cevap ve zeki bir adam olan İran hükümdarı şah Abbas Türk'lerle müzakere için Kasım adında bir elçi göndermişti.

İran elçisinin kocaman bir burnu olduğu için Türk ordusunda «Burun Kasım» diye meşhur oluverdi. Gayet rüzgârlı, gürültülü bir günde başkumandanın ve diğer kumandanların bulundukları meclise girdiği zaman gururla etrafı süzdü:

— Bir taraftan sulh için konuşulurken, diğer taraftan İran memleketini tahrip maksadiyle Tatar askerini göndermeniz iki yüzlü siyasettir.

Diye söze başlayarak İran ordusunun kuvvetinden, şah Abbas'ın büyüklüğünden ve daha başka şeylerden bahsediyor, atıp tutuyordu. Vezir Dilâver paşanın sabrı tükendi ve onun sözünü keserek sordu:

— Buralarda rüzgâr her vakit böyle şiddetli mi eser? Defterdar Baki paşa hemen iğneledi:

— Yok, sultanım, bu rüzgâr şimdi Kasım beyin burnu yelidir!

Mecliste herkes gülmeğe başladı.

Elçi kızardı; bozardı ve artık ağzını açmadı.

Bu hâdiseyi şah Abbas duydu, çok hoşuna gitti; Baki paşayı bir çok metettikten sonra hediye olarak keten yüklü üç katar deve yolladı.

Aynı elçi daha sonra İstanbul'a geldiği zaman «Burun Kasım» ismi etrafındaki alaya son vermek için adını değiştirdi: «Yâdigârı Ali Sultanı hulefa» diye yazdırdı.

Bu isim de onun gururunu anlatıyordu.

MÜNECCİMBAŞININ KEŞFİ

«Genç Osman» diye meşhur olan İkinci Osman'ın yeniçerileri ortadan kaldırmak, nizamlı ordu kurmak maksadiyle ve hac bahanesiyle Arabistan'a gitmek istemesi İstanbul'da ortalığı karıştırmıştı. Hotin seferinde orduda gördüğü yolsuzluklar dolayısıyla zaten yeniçerileri tahkir etmiş, gücendirmişti. İstanbul'da ihtilâl havası esiyordu.

Tarihçi peçevî bu sırada olan şu hâdiseyi ehemmiyetle anlatır:

«Çarşamba günü (1622 senesi Mayısında) defterdar Baki paşanın yanında idik; padişahın çadırları yüklenmek üzere kadirga yanaştı.

— Siz de çadırlarınızı gönderin!

Diye divandan emir geldi. Baki paşa, kethüdası olan Mehmet efendiye:

— Bizim de çadırlarımız kalmasın!

Dediler. Damadım Ramazan çavuşla ve kethüda ile birlikte Baki paşanın evine gittik; o sırada müneccimbaşı Mehmet efendi geldi, ve Ramazan çavuş:

— Şunu aramıza alalım, söyletelim!

Dedi. Aramızda yer verdik. Mehmet kethüdanın çadır çıkarmakla uğraşmasına gülmeğe başladı.

— Padişahın çadırları geçti!.

Dedik.

— Ne o geçmiştir, ne bu geçer!

Dedi. O aralık Bâki paşa hademesinden biri gelerek Süleymaniye'de büyük kargaşalık koptuğunu, Ağa kapısına gûya dünya halkı toplandığını haber verdi. Müneccimbaşıya sorduk:

— Padişaha bir keder ihtimali var mı?

— Bilmem ama, ramazana yetişmez!

Cevabını verdi. Bunu nereden anladığını sordum; izah etmedi. Dedi ki:

— Padişahın doğum talihi olan burçta güneş tutulmuştu.

O gün ayın on sekiziydi. İhtilâl koptu ve iki gün sonra Sultan Osman'ı Yedikule'de boğdular.

Müneccimbaşı bu neticeyi acaba gerçekten yıldızlara bakarak mı öğrenmişti. yoksa hâdiseleri iyi tetkik ederek hüküm vermiş ve hükmü yıldızların vaziyetine mi uydurmuştu?

ELİN YAZDIĞINDAN BAŞ MES'ULDÜR...

IV üncü Murat henüz genç olduğu sırada sadrâzam olan Hüsrev paşa yeniçeriler vasıtasıyla padişah üzerinde bile nüfuz sahibi olmak siyasetini takip ediyordu; bunun için yeniçerilere hoş görünmeğe çalışıyordu. Bir aralık vaktiyle defterden isimleri silinmiş olanların yeniden ocağa alınmalarına karar verdi; yeniçeri kâtibi Malkoç Mehmet efendiyi çağırdı. Yazılacak isimleri söyledi. Fakat kâtip razı olmadı. O zaman Hüsrev paşa çıkıştı:

— Yaz; padişahın mutlak vekili ve kendisinden sonra devletin en büyük adamı değil miyim? Yaz diyorum sana!

Malkoç Mehmet efendi sadrâzamanı eteğini öptü:

— Devletlû vezir, padişah hazretleri emir buyurdular ki kendilerinin malûmu olmadıkça deftere kalem koymayım!

— Bre herif! Ben padişahın mutlak vekili ve veziri değil miyim, elbet yaz!

— Devletlûm, elin yazdığından baş mes'uldür. İnayet buyurun da beni azledin. Bunu bir nimet sayarım.

Hüsrev paşa çekindi ve onu azledemedi; fakat hâdiseyi yenîçerilere bildirdi. Yenîçeriler onu kuşattılar; çadır kapısında idam etmek istediler. Sadrâzam yenîçerilerin kâ-tıplerini istemediklerini padişaha bildirdi ve Mehmet efendi azlolundu.

KOCA DURMUŞ.

Sadrâzam Hüsrev paşa İran üzerine giderken Konya'da Koca Durmuş beye hil'at giydirdi. Bu adam Kanunî zamanında hizmete girmiş, son zamanlarda Rumeli'de Mehdî adına çıkan bir adamı kendi eliyle öldürmüştü.

Fakat Durmuş beyin düşmanı olan Yusuf paşa iftira etti. Sadrâzam onu çağırdı ve hesap istedi. Durmuş bey korkusuz cevap verdi:

— Ben bu kadar levent ve asker sahibiyim. Ben de para mı kalır? Bugün gelen yarına durmaz!

Sadrâzam kızdı:

— Malını ver, yoksa başın gider!

— Ecelim gelmediyse senin tehdidin boştur. Eğer haksız olarak benim kanıma girersen mahşer gününde iki elim yakandadır. Yaşım seksenden ziyadedir, vücudumda da din ve devlet uğrunda açılmış o kadar yara vardır. Senin gibi kana susamış bir zalimin zamanında ölmek yaşamaktan iyidir.

Hüsrev paşa bir işaret yaptı ve keskin kılıç adamcağzın sözünü kesti. Çıplak vücudundaki yara izleri sayıldı ve doğru söylediği anlaşıldı.

SARAYA DÜŞEN YILDIRIM...

IV üncü Murat, 25 Haziran 1630 salı günü Beşiktaş sarayında şair Nef'î'nin hicviyelerinden mürekkep «Sihamı kaza» isimli kitabını okuyordu. Başhekim Emiri Çelebi de huzurda bulunuyordu.

Birdenbire dehşetli bir şimşek çaktı ve padişahın bulunduğu yere yıldırım düştü. Ortalık sarsıldı ve enderun ağaları yüzüstü düştüler; herkes fena halde korktu.

Padişah bu hâdiseye elindeki kitabın sebep olduğunu sandı ve onu parçaladı. Şair Nef'î'yi de azarlayarak tövbe ettirdi.

O asrın zarif şairlerinden birisi şu beyti söyledi:

**Gökten nazire indi Sihamı kaza'sına,
Nef'î diliyle uğradı Hakk'ın belâsına...**

Şairin bu zoraki tövbe üzerine yazdığı şu beyit meşhurdur:

**Bugünden ahdim olsun kimseyi hicvetmemyim amma,
Vereydin ger icazet hicvederdim bahtı nâsazı...**

NEF'Î NASIL ÖLDÜRÜLDÜ?..

IV üncü Murat şair Nef'î'ye kimseyi hicvetmemesi için tövbe ettirmişti. Fakat huylu huyundan geçmez; şair yine bir şeyler yazıyordu.

Bir gün padişah kendi meclisinde şaire sordu:

— Nef'î, taze bir hicvin var mı?

Şair son defa sadrâzam Bayram paşa hakkında yazdığı eseri verdi. Bu hiciv Bayram paşayı çok kızdırdı ve padişaha şairin idam hükmünü verdirdi.

Çavuşbaşı boynu eğri ve kaba bir adamdı. Nef'î'nin önüne düşüp götürürken:

— Gel, odunlukta hicvedilecek biri var!

Diye alay etti. Nef'i gayet cesurdu:

— Yürü, bildiğinden kalma, mel'un!..

Dedi. Şair öldürüldü ve denize atıldı.

Nef'i'nin idamını hazırlayan hâdiselerden biri de şudur:

Bir gün kızlarağası yazı yazarken kâğıda mürekkep damlamış. Şair gülmüş ve:

— Efendimizin terleri damladı.

Demiş, herifin siyahlığını yüzüne vurmıştır.

ÖKÜZLE EŞEKLER...

Öküz Mehmet paşanın güzel nüktelerinden biri de şudur:

Halep'te vali iken kırdı ve bir çadırdaki vilâyetin ileri gelenleriyle beraber oturur ve konuşurken dışarıdan bir inek ve öküz sürüsü geçiyormuş. Hayvanlardan bazıları çadıra doğru bakmışlar. Hazır bulunanlardan bir kaç valinin lâkabını düşünerek gülümsemiş; bu hal diğerlerine sirayet etmiş. İşin farkına varan Öküz Mehmet paşa da gülümsemiş ve demiş ki:

— Hayvanların hakları var; Öküz'ün eşeklerle beraber bulunmasına şaşıyorlar!

ÇİFTEDEN KAÇMIŞ!...

1594-1635 senelerinde yaşayan Mantıkî Ahmet efendi meşhur kaside ve hiciv şairi Nef'i derecesinde edebî kudret gösteriyordu. Hattâ bir defasında Nef'i onun öldürül-

meğe lâayık olduğu hakkında bir hicviye yazmış; lâkin kendisi öldürülmüştü.

Mantıkî Şam'da okumuş; Salihîye medresesine müderris olmuş; oradan çıkarıldığı için Halep'te vali olan ve iki defa sadrâzamlık yapan Öküz Mehmet paşaya sığınmıştı. Bir öküz nalbandının oğlu olduğu için «Öküz» diye şöhret bulan Mehmet paşa zeki bir adamdı. Mantıkî ona şaka yollu şu kıt'ayı okudu:

Şam'da bilmediler kıymetimi,
Hicret ettim Halebüşşehbaya..
Harların çifteli iz'acından
İltica ettim Öküz paşaya...

Mânası şudur: «Şam'da kıymetimi bilmediler, Haleb'e göçtüm. Eşeklerin çiftesinden Öküz paşaya sığındım.»

Öküz Mehmet paşa bundan hoşlandı; şairi eski vazifesine gönderdi. Fakat Ahmet efendi uslu durmadı. Şam mütesellimi Çiftelerli Osman ağayı da hicvetti. Osman ağa IV üncü Murat'ın silâhdarına şikâyetle bulundu. Onun emriyle ve Sarı Süleyman paşa tarafından Mısır'da idam olundu. Böylece vaktiyle Şamlı'ların çiftesinden kaçan Mantıkî Ahmet efendi Çiftelerli'nin çiftesine uğramış oldu.

TÜTÜN VE MAZLUMLARIN ÂHI!...

IV üncü Murat tütününü yasak etmişti; zira haram olduğuna hüküm verilmekle beraber İstanbul'da sık sık olan yangınların da tütünden çıktığı hakkında ötedenberi şayialar vardı.

Padişah geceleri kıyafet değiştirerek kol geziyor; sokakta fenersiz gezen, bir çubuk veya kahve ile yakalanan

kimseleri cellâda veriyordu. Her sabah sokaklarda bu suretle boyunları vurulmuş veya asılmış kimselere tesadüf ediliyordu.

Zarif bir şair bu hâdiselerden dolayı halkın ve makul adamların düşüncelerini şöyle anlatmıştı:

**Zararsız bir duman hakkında neyler bunca dikkatler;
Duhânı âhı mazlûmanı meneylen hüner oldur.**

Mânası şudur:

«Zararsız bir duman hakkında bu kadar dikkat neye yarar? Mazlûmların âhından çıkan dumanı yasak edin, hüner odur.»

BÜYÜK ÖKÜZ VE KÜÇÜK ÖKÜZ!..

27 Eylûl 1632 de Sultanahmet camiinde IV üncü Murat'ın da hazır bulunduğu toplantıda evvelâ Sivasizade kürsüye çıktı. Ondan sonra söz alan Kadızade, padişahın gözünde idi; gayet serbest konuştu ve devlet büyüklerinin aleyhinde bulundu. Bir de fıkra anlattı:

«Hoca Nasrettin bir gün bir büyük bir de küçük öküzle çift sürerken, arkadaşının sabanı iyi sürmemesinden dolayı büyük öküzü dövmeğe başlar. Bu garip hareketin sebebi soruldukta «böyle yaptığım şunun içindir ki büyük öküz hareket etmedikçe küçük öküz hareket edemez!» cevabını verir.

Orada hazır bulunan devlet büyükleriyle, hocalardan bazıları alındılar. Kürsüden indirmek istediler; şeyhulislâm, padişahın huzurunda böyle bir şey olamayacağını söyleyerek mâni oldu.

MÜBAREK BAŞ?..

1634 te Dürzü isyanı vardı. Küçük Ahmet paşa asiler üzerine gitti, Dürzülerin reisi Fahreddin mağlûp oldu. Oğlu Emir Ali on bin kişilik bir kuvvetle Osmanlı ordusunu karşıladı.

Emir Ali'nin yanında vaktiyle Şam'dan kaçmış olan Deli Hüseyin adında bir yenicere vardı; efendisinin çok iyiliğini ve ihsanlarını görmüştü. Arap'lar yenilip de Emir Ali ağır surette yaralanınca Deli Hüseyin:

— Yâ Emirelarab, senin başın mübarek baştır; onun sebebiyle bir adam devlete erer. Bu kadar ihsanını gördüm, başından gelecek ihsanı da ben alayım!

Dedi. Efendisinin başını kesti ve Ahmet paşaya götürdü. Yüz altın, yüz baş hayvan ve Trablusşam beyliğini aldı.

BAŞHEKİMİN ÖLÜMÜ...

IV üncü Murat'ın silâhdarı Yusuf paşa, hekimbaşı Emirî Çelebi'yi çekemiyor; onun yerine kendi adamı olan Zeynelabidin'i geçirmek istiyordu.

Yusuf paşa Emirî Çelebi'yi ortadan kaldırmak için onun afyon kullandığını padişaha söylemişti. Hattâ padişahla satranç oynarken arasına abdest almak bahanesiyle dışarı çıkmasının afyon yemek için olduğunu iddia etmişti.

Sultan Murat, İran seferine giderken Nizip'te konaklamıştı. Padişahla başhekim yine satranç oynıyorlardı. Hekimbaşı bir aralık abdest bahanesiyle kalkıp gitti. Silâhdar yine afyon yiyeceğini söyledi. Uşaktan tahkik edilerek hokkanın, koyunda saklı olduğu öğrenildi. Emirî Çelebi dönünce padişah hokkayı istedi; o da çıkarınca sor-
du:

— Bu nedir?

— Padişahım, zararsız bir afyon tertibidir.

— Öyleyse yel...

Hekimbaşı birkaç tane yedikten sonra durdu:

— Bu kadarı kâfidir. Fazlası panzehir de olsa zehirdir.

Dedi. Fakat padişah hepsini yemesi için zorladı. Yedirdi. Sonra:

— Haydi, şimdi satranç oyununa devam edelim!..

Dedi. Onun nasıl can çektiğini seyredecekti.

Üç oyun sonra Emirî Çelebi can vermeğe başladı. Evine götürüldü. Talebesi bir takım ilâçlar hazırlamışlardı. Kabul etmedi:

— Bana ilâç lâzım değil, silâhdar gibi zorlu bir düşman zamanında ölüm sağlıktan iyidir.*

Dedi. Afyon üzerine gayet tesirli bir zehir olan bir kâse buzlu şerbet içti ve öldü.

BAĞDAT VE TAYYAR PAŞA..

Bağdat muhasarasında İranlı'lar yaman dayanıyorlardı. IV üncü Murat sadrâzam Tayyar paşayı, hücumlarda yavaş davrandığını ileri sürerek azarladı. O zaman Tayyar paşa:

— Tayyar kulun ölmekle bir şey olmaz; hemen Allah kaleyi ihsan buyursun!

Dedi. Ertesi gün için umumî hücum emrini verdi. Bütün gece ordunun gözüne uyku girmede, güneşle beraber «Allah, Allah!..» diye bağırarak saldırdılar. Vezirler, yeniçeri ağası ve beyleri, beylerbeyiler hendeklerden fırladılar; askerin önünde hücumla geçtiler. Tayyar paşa ilk safta kılıcıyla düşmanların başlarını uçuruyordu. Alnına bir kurşun geldi, ensesinden çıktı. Onu hendek kenarında gönül-

lû çadırına götürdüler. Sonra İmamıazam türbesinde, eskî Bağdat valisi olan babasının ayak ucuna gömdüler.

IV üncü Murat onun ölüsünün karşısında şu sözleri söyledi:

— Ah Tayyar, Bağdat gibi bin kale değerdin!

PADİŞAHA KAFA TUTAN DELİKANLI?..

IV üncü Murat'ın orduları Bağdat duvarlarını aşarken içeride bulunanlarla İran askerlerine aman verilmişti. Fakat bir kısım İranlılar dövüşe devam ediyorlardı. Bu sırada bir delikanlı harbi seyreden padişahın huzuruna çıktı:

— Padişahım, siz aman verdiniz, lâkin biz aman veremeyiz.

Dedi. Sultan Murat hayret etti ve sordu:

— Ne demek istiyorsun?

— Padişahım, kaç yıldır Bağdat'a sefer ediyoruz. Akçe, pul şöyle dursun, ne babam kaldı, ne amcam, ne kardeşlerim! Hepsi bu uğurda gittiler. Şimdi fırsat bulmuşken niçin intikamımızı almayıp da aman verelim. Doğrusu budur ki vermeyiz.

Bunları söyleyen genç asker, hiç bir cevap beklemeden çıkıp gitti.

Başka zamanlarda emrini biraz geciktirenlerin bile boynunu vurduran padişah, delikanlının bu haline kahkahalarla gülüyordu.

ŞAHKULU..

IV üncü Murat Bağdat önünde yakalanan bir takım İran esirlerini idam ettiriyordu. Bunlardan birisi:

— Padişah hazretlerine mühim bir sır söyleyeceğim; beni ondan sonra dilermeniz öldürün!

Dedi. Israrı üzerine haber verdiler ve IV üncü Murat'ın karşısına çıkarıldı. Esir dedi ki:

— Ricam kendi hayatım için değildir; benimle beraber mezara girecek sanat içindir.

— Sanatın nedir?

Diye sorunca altı kırıklı bir saz istedi; evvelâ hazin bir şiir okuyup onunla çaldı; sonra Bağdat'ın fethini ve oradaki idamları anlatan bir zafer manzumesi okudu.

Sultan Murat sanatkârı takdir etti; hayatını bağışlamakla kalmadı; beraber İstanbul'a getirdi.

Bu adamın adı Şahkulu idi; Padişahkulu oldu ve riwayete göre acem musikisinin İstanbul'a girişi onunladır.

BEKİRİ MUSTAFA VE IV üncü MURAT..

IV üncü Murat şarap içilmesini yasak eden emrini yeniledikten sonra bir gece kol geziyordu. Bu sırada Bekri Mustafa'ya rastladı. Bekri, sarhoş mânasına gelmeyip «perhiz edici» demek olduğu halde Mustafa sarhoştı. Diyordu ki:

— Ben dilersem bütün İstanbul'u ve «cariyeoğlu» yu satın alırım.

Bu sözle bir cariyeden doğmuş olan padişahı kastediyordu.

IV üncü Murat, onu yakalattı; aklı başında olmadığı için konuşup anlamak mümkün olmadı; merak ettiğinden idam da etmedi; saraya gönderdi.

Ertesi sabah padişah; Bekri Mustafa'yı huzuruna çağırdı. Geceki teklifini hatırlattı. Mustafa koynundan bir şişe çıkardı:

— Bu öyle bir altın sudur ki, dünyanın bütün hazinelerine üstündür; bir dilenciye Cihangir, kudretsiz bir adamı İskender yapar.

Dedi; bu sözlerin doğruluğuna yemin etti.

Sultan Murat sarhoşun gayet şen ve korkusuz sözlerine şaştı, ondan hoşlandı; şişeyi alarak boşalttı, beğendi.

O günden sonra Bekri Mustafa padişahın birinci derecede işret arkadaşları arasına katıldı. İstanbul'da dehşetli bir tâun salgını olduğu ve günde yüzlerle insan öldüğü sırada IV üncü Murat:

— Allah bu yaz kötülerin cezasını veriyor; bu kış da sıra iyilere gelecektir!

Diyerek Beyoğlu'nda bulunabilen en büyük kadehleri boşaltıyordu.

EFUNCU?..

Daha sonra «Cinci Hoca» diye meşhur olarak Sultan İbrahim üzerinde son derece nüfuz kazanan Hüseyin efendi gençliğinde şeyh Mehmet Çelebi'nin talebesiydi. Şeyh Mehmet Çelebi Süleymaniye medresesinden İzmir kadılığına tayin olunduğu zaman, talebesinden bir kaçını beraber aldığı, onlara memuriyetler verdiği halde, Cinci Hüseyin efendiyi almamıştı.

Cinci Hüseyin, hocanın bazı dostları vasıtasile ricalarında bulundu. Onlar Çelebi'ye dediler ki:

— Bu zavallıya yazıktır; bu kadar vakit size çömezlik etti. Birlikte alınız!

Mehmet Çelebi razı olmadı:

— Bizim namusumuz vardır. Kadınlara, çocuklara efesun okur bir adamı beraber götürüp de rezil mi olalım?

Hocasının utandığı efsunculuk, Cinci'ye, yükselmek ve devlete ermek için sermaye oldu.

MERTLİK VE ENTRİKA BİR ARADA OLMAZ!...

Sultan İbrahim'in «kethüda kadın»ı beşyüz araba odun istemiş ve bunun tedariki sadrâzam Kara Mustafa paşaya emrolunmuştu; fakat bazı mühim işlerden dolayı gecikti.

Sadrâzam bir gün divanda çalışırken tatil zamanından iki saat evvel padişah tarafından çağırıldı. Gitti ve şu soru ile karşılaştı:

— Kâhya kadın için emrettiğim odun bu vakte kadar niçin verilmedi?

Kara Mustafa paşa, zaten iş başından çağırıldığı için kızmıştı. Bununla beraber:

— Padişahım, tenbih edelim, verilsin!

Dedi. Fakat şunları da ilâveden kendini alamadı:

— Padişahım, ben senin vezirinin. Böyle küçük bir şey için divanı bozdurup beni çağırırsın. Beşyüz çeki odun on beş bin akçe eder. Bunun için mühim işleri yüzüstü bırakıyorsunuz da sınırların halinden bir şey sormuyorsunuz?

Padişah bir şey söylemedi, fakat fena halde gücenmişti.

Bunu işiten şeyhülislâm Yahya efendi hemen gözlerini açarak ve ellerini kaldırarak Hüseyin efendi ile sadrâzama haber gönderdi:

— Aman sakınsın! Padişahlara böyle söylenmez. Mühim işler dediği hep olur biter. Padişahın emirlerini yapmalıdır. Büyük işler padişahın söyledikleridir. Bizden öğlumuza selâm söyle, böyle sertlik göstermesin!

Hüseyin efendi bunları naklettiği zaman Kara Mustafa paşa şu mertçe cevabı verdi:

— Mansıp için yalan söylemek ve dalkavukluk etmek bana güç gelir. Benim çalışmam devleti içindir. Herkes bir taraftan söz söyliyerek padişahı hiddetlendirmek üzere nifaka başladılar; hangi birine yaranmağa uğraşayım? Böyle yaşamaktan ölmek iyidir.

Fakat bu cesur ve iyi vezir, yeniçeri zabitlerini silâhdar Yusuf paşa aleyhine kaldırmak üzere yeniçeri kethüdasına yüz kese akçe verdi; mesele anlaşıldı; boğduruldu.

İKİ DELİ..

Sultan İbrahim zamanında Silivrikapı dışarısında Deli Kasım adında birisi vardı; padişahın onun bahçesini tahrip ettirmişti.

Bir gün Sultan İbrahim Davutpaşa sarayından şehre gelirken çiftliğin önünden geçiyordu, Deli Kasım hemen koştu; atının önüne kapandı; padişah ona kalkmasını söyledi; iltifat etti ve idam ettirdiği sadrâzam Kara Mustafa paşayı hatırlayarak sordu:

— Ne dersin, koca deli! Şu Arnavut çok inatçı değil miydi?

— Padişahım, tâ küçüktenberi böyle inatçıydı!

— Ya sen anın küçüklüğünü ne bilürsün?

— Padişahım, benim hizmetkârım idi; altı ay atımı tımar etmiştir.

— Ya sen atalarım kaç yıldır hizmet edersin?

— Altmış yıldır büyük atalarına hizmet ederim, şimdi seksen yaşındayım.

— Behey deli, koca bunak imişsin!

Padişahla bu kadar konuştuktan sonra daha başka şeyler söylemeğe cesaret bulan Deli Kasım asıl maksada geçti; yer öpüp dedi ki:

— Padişahım, zulüm gören padişahıma seğirdir; şikâyet eder. Bana sen zulmettin; bahçeciğimi harap ettirdin. Ben kime varayım?

— Elem çekme, yine yaptırırım.

Padişah bahçenin düzeltilmesi için lâzım gelen emirleri verdikten sonra o zamana kadar hiç kimseye nasip olmayan bir iltifatta bulundu:

— Yolda bir gelecek vardır; eğerçi Kasım adlı padişah olmamıştır, fakat senin hatırın için anın adını Kasım koyayım!

ALTIN DİREK?..

Damat Yusuf paşanın düşmanları, Girit'ten değerli hediyelerle döneceğini sanmışlardı; fakat padişaha ancak iki mermer sütun verdi. Dediler ki:

— Kendisine bir altın sütun saklanmıştır!

Bunu padişah dikkatle dinledi; vezirinin konağında zengin bir hazine bulacağını zannetti. Damadı olmasına rağmen onu öldürmek için bahane aramağa başladı. Bir gün çağırdı ve emretti:

— Hemen şimdi Girit'in fethi için otuz gemi ile gitmelisin!

— Gemiler tersanededir ve henüz kış ortasında bulunuyoruz!

— Hanya'daki kâfirleri iyi bir müslüman gibi toptan idam etmeyip de hazineleriyle birlikte serbest bıraktın? -

— Ben elimden geldiği kadar hizmet ettim; bir başka kulunuz da gitsin, benim kadar yapsın!

— Göt diyorum, yoksa seni öldürürüm.

— Padişahım, siz deniz işini bilmiyorsunuz, kürekçilerimiz yoktur. Kürekçi olmadan denize çıkılmaz.

Sultan İbrahim çok kızdı:

— Mel'un, deniz işini sen mi bana öğreteceksin?

Diye bağırdı ve bostancıbaşıya dönerek emretti:

— Çabuk, başını bana getir!

Bostancıbaşı tedbirli ve insafli davrandı; onu sürgün veya idama mahkûm olan vezirlerin kapatıldığı camlı köşke götürdü.

Sadrâzam Salih ve defterdar Musa paşalar padişahın ayaklarına kapanarak şefaât ettiler; Yusuf paşa affını rica eden bir mektup yazdı ve bostancıbaşı kendi hayatını tehlikeye koyarak o mektubu padişaha verdi. Fakat hiçbirinden fayda çıkmadı. Yusuf paşa boğuldu. Sultan İbrahim onun ölüsünü huzuruna getirtti. Baktı, baktı:

— Ne güzel elma gibi yanakları var imiş! Yazık oldu ki kıydım!..

Dedi. Bununla beraber paşanın konağı arandı. Altın direk dedikleri şeyin kırmızı benekli sarı mermer olduğu anlaşıldı. Bu mermer direk daha sonra Turhan Sultan'ın yaptırdığı Yeni cami'in minberine destek olarak kondu.

DALKAVUK!..

Sultan İbrahim'e yanlış hareketlerini cesaretle ihtar eden Kara Mustafa ve Yusuf paşa gibi vezirler yok olmuş; sadrâzamlığa Sultanzade Mehmet paşa gelmişti. Bu adam padişahın her sözünü tasdik ediyordu. O kadar ki Sultan İbrahim'in bile hayretini uyandırdı. Bir gün sordu:

— İyi veya kötü hareketlerimi sen nasıl oluyorsun?

ru buluyorsun? Senden evvelki halalarım işime karışır-
lardı.

— Padişahım, siz Allahın yeryüzünde gölgesi olan ha-
lifesisiniz. Hatırınıza her ne gelirse Allahın ilhamıdır. Si-
zin akla uygun görünmiyen emirleriniz bile bir hikmete
dayandığı için kullarınız sebebini bilmedikleri halde dahi
yerine getirmeğe çalışmalıdır.

Sultan İbrahim artık gemi azıya almıştı; kendisine na-
sihat eden valide sultana bile Sultanzade'nin sözleriyle ce-
vap verdi ve susturdu. Artık işler çileden çıkıyordu ve ha-
karetin en büyüğü dalkavuk Sultanazde Mehmet paşaya
yapılıyordu.

Mehmet paşa bir gün kazasker İbrahim efendiye, baş-
başa ve gizlice birkaç lüle tütün içmek üzere çağırdı. Dert
yandı ve padişah tarafından kendisine yazılan bir emri gös-
terdi. Onda şu satırlar da vardı:

— Bre müteveli yapılı pezevenk, bre karpuz kıyafetli
kodos!...

Daha bunun gibi bir çok sözlerden sonra şu garip emir
ve tehdit savruluyordu:

— Atalarım Medine'ye bu kadar cevahir ve mal gön-
dermişler; adam gönderip onların hepsini getirtesin! Ve
illâ, senin derini soyup saman doldurmam mukarrerdir;
şöyle bilesin!

BEN DE PADİŞAHIM! ..

Sultan İbrahim tarihte «Deli» diye anılır; fakat bazı
defalar o devirde gayet akıllı sayılan padişahlar gibi hare-
ket ettiği görülür.

Edirne'de bulunduğu sırada yakalattığı birkaç hırsız
hemen cellâda verdi. Bunlardan biri ileri atıldı ve:

— Ben yenigeryim!

Dedi. Yenigeri olmak o zamanlarda insana bir çok imtiyazlar verirdi. Hele cellât elinde bayağı kimseler gibi idam edilmeleri caiz görülmezdi.

Padişah kızdı:

— Ben de padişahım!

Diye bağırdı. Sonra onun ellerini ayaklarını kırdırıp çarşı içine attırdı.

CANIN ÇIKSIN!..

Defterdarzade Mehmet paşa Sultan İbrahim tarafından sürülmüştü; padişahın tahttan indirildiğini duyunca İznik-deki çiftliğinden Yalova'ya, oradan da kayıkla İstanbul'a geldi. Soluğu Şehzade camii yanında, sadrâzam Sofu Mehmet paşanın konağında aldı. Sofu Mehmet paşa bu geliş beğenmedi:

— Çelebi paşa, destursuz neye geldin? Yoksa mührü mi geldin?

Sadrâzam olmağa mı geldin, demek istiyordu.

— Hâşâ! Ben mührü lâıyk değilim. Babamın eski dostu ve babam yerinde olan, beni IV üncü Sultan Murat devrinde rütbelere eriştiren bir zatın sadrâzam olduğunu işiterek ayağının toprağına yüz sürmeğe geldim.

— İbrahim han sana Kars vilâyetini verdi; niçin gitmedin?

— Ya sultanım, Kars emriyle birlikte idamıma ferman da vardı.

Sadrâzam hiddetle haykırdı:

— Bre git, yoksa seni şimdi katlederim!

— Allah ve peygamber aşkına halimize merhamet et! Çoluk çocuk sahibiyim. Bir yıldır ki on sekiz sancak yer-

de bu kadar sekban ve sarıca haşaratiyle bayağı insanlar gibi konup serseri oldum.

— Bre çık, diyorum.

O zaman defterdarzade doğruldu; diğerinden daha bas-kın, fakat gürültüsüz bir hiddetle elini hançerine attı; ho-murdandı:

— Bre canın çıksın!

Sadrâzam irkildi; durdu, düşündü. Sonra dedi ki:

— Paşa, eğer doğrulursan seni bir hizmette kullanırız. Hele şimdiki halde kapı halkını dağıt! Saadetlû padişah sa-na arpalık olmak üzere Malatya sancağını ihsan buyurdu.

— Teşekkür ederim. Kabul ettim. Vergilerini, haracını ve tahsildarlığını da ihsan buyurursanız minnettar olurum.

— Öyls olsun! Sabah emirlerini al!

Mehmet paşa dua ederek el öptü ve çıktı.

BAŞ GETİRENE BAHŞİŞ!...

1649 senesi Temmuzunun ilk günleriydi; İstanbul'da büyük bir telâş vardı. Çünkü Anadolu'da senelerdenberi isyan bayrağı açmış olan Gürcü Nebi ile Katırcıoğlu İstanbul'a yaklaşıyorlardı.

Sadrâzam Kara Murat paşa yenîçerilerle sipahîleri al-larak Üsküdar'a geçmiş; Bulgurlu sırtlarını tutmuştu. Da-ha ileride Tavukçu paşa dövüşüyordu

Murat paşa askerin cesaretini arttırmak için:

— Asilerden baş getirene bahşiş var!

Diye orduda tellâl bağırtmıştı.

Ayın yirmi sekizinde sadrâzama bir çok kesik baş ge-tirdiler ve mükâfatını istediler; Murat paşa parayı veri-yordu. Bir aralık başlardan birini tanıdı; heyecanla doğ-

truldu ve kesik başa daha yakından bakmak üzere ilerledi; sonra ellerinde kesik başlarla bahşiş bekliyen yenigerilere hiddetle bağırdı:

— Bre kahpe oğulları! Bu bizim Kasımın başıdır.
Kasım onun en iyi leventlerinden biriydi.

KATIRCIOĞLU..

IV üncü Mahmet devrinde Anadolu'da isyan edenlerden meşhur Katırcıoğlu bir çok muharebelerden sonra Hamit sancağı beyi Topal Mehmet paşaya yenilmiş; Afyonkarahisar yakınında Çay kasabasında İsa oğlu'nun çiftliğine gelmişti. İstanbul'da itibarı yüksek olan İsa oğlu'ya:

— Ya beni affettirirsin, yahut evini barkını yakar; Acem şahına kaçırım!

Diye haber göndermişti. İsa oğlu sadrâzam Kara Murat paşaya söyledi. Murat paşa:

— Ben Katırcıoğlu'ya kâğıt yazmam. Diğer devlet erkânı yazsınlar!

Dedi. İtaate teşvik için mektup yazıldı; Katırcıoğlu İstanbul'a geldi; Murat paşa onu sekiz yaşında olan padişahın huzuruna çıkardı ve takdim etti:

— Hünkârım, işte, Katırcıoğlu dedikleri domuz budur. Af dileyerek kapınıza yüz sürmeeğ gelmiştir.

Katırcıoğlu bu sahneyi şöyle anlatıyormuş:

— Saadetlû hünkârımın garaca garaca gözlerini gördüğüm gibi ödüm hineyazdı. Paşa, «düş!» dedi; yüzüstüne düştüm; ama düş demese hemen yıkılırdım. Allah hünkârımın yaşını uzun eylesin, diye yer öptüm.

Katırcıoğlu Girit seferine gitti. Orada Fâzıl Ahmet paşa ile gezerken paşa ona eşkıyalığını hatırlatmak üzere:

— Ne güzel bekleyecek dağlardır!

Dedi. Katırcıoğlu cevap verdi:

— Efendim, iyi dağlardır ama, kervanı işlemez.

DOMUZ TÜRRESİ..

1649 da sadrâzam olan Kara Murat paşanın aslı Arnavuttu; yeniçerilikten yetişmişti; keyfine düşküdü; arkadaşlarını seçmekte usta değildi; kin gütmekte yamandı.

Bir aralık soydaşı Mehmet paşanın Hama'da bir türbe yaptırdığını işitti; onu sevmediği için:

— Ben oraya domuz gömdürürüm!

Dedi.

Murat paşa, müneccimbaşının, kırk sene sadrâzamlık edeceğini haber vermiş olmasına rağmen, ancak iki sene kadar bu mevkide kalabildi; azledildi; bazı valiliklerde bulundu.

1655 senesinde hacce giderken Payas'da hastalandı; Hama'da Arnavut Mehmet paşaya misafir oldu; orada öldü.

Mehmet paşa, kendisi için hazırladığı ve Murat paşanın domuz gömdüreğini söylediği türbeyi ona ikram etti!

MÜNECCİMBAŞININ ÖLÜMÜ..

IV üncü Murat, Sultan İbrahim ve IV üncü Mehmet devrinin meşhur müneccimbaşısı Hüseyin efendi, yaptığı takvimin bazı yerlerine harfler serpiştirmek suretiyle gûya o yılın en mühim hâdiselerini keşfederdi. Bu hâdiselerin

birinci derecede olanları da padişahların ölüm ve tahta çıkışlarıydı.

IV üncü Murat'ın ölümünü o yılın takviminde .Hüseyin nâmurad) kelimeleriyle keşfetmişti.

Sultan İbrahim'in öldüğü sene onun yapmış olduğu takvimde bu mühim hâdiseye dair işarete tesadüf edilemedi ve soruldu:

— Siz nasıl oldu da bunu bilemediniz?

Müneccimbaşı Hüseyin efendi gülümsedi ve hiç kimsenin bilmediği şekilde bir takım harf ve kelimeleri birleştirmek suretiyle «takvimi sâli cülûs ve vefatı İbrahim» kelimelerini çıkardı; herkesi hayrette bıraktı; şehirde büyük şöhret kazandı.

Kâtip Çelebi onun kurnazlığını şu fıkra ile anlatır:

«Hekimbaşı tedavi ettiği hastaların mutlaka iyi olacağını söyler; fakat kapının arkasına tebeşirle, iflâh bulmaz! diye yazarmış. Hasta elbet iki rahmetin birine ereceğinden iyi olursa, ben söylemedim mi, diye övünür; ölürse, biz onu fen sayesinde anlamıştık. Lâkin sizi üzmemek istedik. İşte kapının arkasına bakınız, diye atıp tutarmış.»

1650 senesi takvimine müneccimbaşı Hüseyin efendinin dalavereli bir şekilde «vefatı Muhammed» diye yazmış olduğunu, onun okuma usulünü öğrenmiş olanlar keşfettiler; IV üncü Mehmet'in ölümüne işaret ve cinayet saydılar. Şeyhülislâm Bahaî efendi idamına fetva verdi. O gece takvime bakarak felâketi sezdi; sandal ve at hazırlattı. Fakat yolda yakalandı; boğuldu ve denize atıldı.

NİÇİN MÜBAH GÖRMÜŞ?...

Bir asır kadar, zaman zaman sertleşip gevşiyen tütün ve kahve yasağı pek çok ölümlere sebep olmuştu. IV üncü

Mehmet'in ilk zamanlarda şeyhülislâm Bahâî efendi büyük bir medenî cesaret gösterdi. Tütün ve kahve içmenin mübah olduğunu söyledi. Bunun üzerine bazı dostları ona sordular:

— Sizden evvelkiler tütün hakkında böyle bir fetva vermemişlerdi?

Şeyhülislâmın cevabı gayet zarif oldu:

— Tütün halk arasında yayılmış. Yasak kabil olmadığına şüphe yok! IV üncü Murat zamanında bir çok kanlar dökülmüş, yine ortadan kalkmamış! Mübah olmıyan bir şeyi içirip de bu kadar yüz binlerce halkı günaha sokmaktansa, mübahtır, diyerek onları günahattan kurtarıp yalnız kendimiz günaha girmeyi daha hafif gördüm.

DUA İLE KALE ALINMAZ!...

1650 senesinde sadrâzam olan Melek Ahmet paşa devlet işlerini karmakarışık, hazineyi bomboş buldu: Vergiler artırıldı; memuriyetlerin devletçe satılması kararlaştı; fayda vermedi. Vezirlerin fazla gelirleri kesilmek istendi, buna kimse razı olmadı. Defterdar Emir paşa emeklilere, yetim ve dullara, muhtaçlara senede verilen yetmiş milyon akçenin hazineye alıkonması teklifinde bulundu; buna da Kösem Sultan itiraz etti:

— Siz otuz bin kişiyi ekmeklerinden etmek istiyorsunuz; bunların lânetleri kimin üzerine olacaktır?

Anadolu muhasebecisi Sarı Kâtip ortaya atıldı:

— Filân molların, filân dervişin duasiyle kale fetholunduğu işitilmiş şey değildir. Bu muharebeyi kim kazandı, şu kaleyi kim aldı, diye sorarsanız, ya sarhoş İbrahim paşa yahut filân zalim paşadır; fakir dervişlerin lânetleri

de duaları gibi tesirsizdir. O lânetleri ben üzerime alıyorum.

Teklif kabul olundu.

ESİR PAZARI..

On yedinci asrın ortalarında bir aralık divandaki bütün vezirler kölelikten yetmiş kimselerdi.

Bir gün Anadolu muhasebecisi Sarı Kâtip divandan döndüğü sırada yeniçeri ocağının ileri gelenleri sordular:

— Sarı Kâtip, nereden geliyorsun?

— Esir pazarından...

Memlekette «ağalar saltanatı» kuran yeniçeri elebaşlarına karşı halk ve saray ayaklandığı zaman Sarı Kâtip gizlice sdrâzam Siyavuş paşaya yaranmağa çalıştı; diğerleri idam olundukları halde o affedildi. Fakat «esir pazarından geliyorum!» dediği haber verilince onun da idamına emir çıktı. Sarı Kâtip hançerle intihar etti.

AK SAKAL, KARA SAKAL...

IV üncü Mehmet'in sadrâzamlarından Gürcü Mehmet paşa doksan yaşında, ak sakallı bir ihtiyardı; kızlarağası Süleyman ağanın himayesiyle o mevkie gelmişti.

Bir gün padişah Mısır'daki vaziyet hakkında görüşmek üzere bütün vezirlerle şeyhülislâm ve kazaskerleri saraya çağırdı. Padişahın annesi Turhan Sultan kafesli pencere ardından müzakereyi takip ediyordu.

Sadrâzam, Mısır valiliğinin ölünceye kadar devam etmek üzere verilmesi teklifinde bulundu. Serbest ve cesur bir adam olan Anadolu kazaskeri Mes'ut efendi itiraz etti:

— Böyle bir tedbir az zamanda Mısır'da istiklâl dâvası uyandırır ve Osmanlı devletinden ayrılmasına sebep olur!

Sonra şehrin yiyecek ve giyecek fiyatları üzerinde kazaskerle sadrâzam arasında gayet sert bir münakaşa başladı. Gürcü Mehmet paşa itirazlara cevap bulamadıkça:

— Ben hepinizden yaşlı, ak sakallı bir ihtiyarım; bu sakal devlet işlerinde ağarmıştır!

Diyordu. Bu söz bir kaç defa tekrar edildi; Turhan Sultan dayanamadı. Kafes ardından çıktı:

— Bakâ paşa; bak!.. Ak sakal kara sakal hesapta değil! Tedbir ak sakalla olmaz; akıl ile olur. Efendi ne derse hemen onu yap!

Mes'ut efendinin her sefer şehirde et pahalılığından şikâyetini de Gürcü Mehmet paşa şu sözlerle iğnelerdi:

— Anadolu kazaskerini ete doyuramadık!

Bu hâdise sadrâzamanın azlini hazırlamış oldu.

ESŞEĞİNİ BAĞLAMADAN...

IV üncü Mehmet devrinde Bağdat valiliğine gönderilen İbşir paşa oraya gitmedi ve Anadolu'da isyan halinde olan Abaza paşaya katıldı.

İki asi Ankara'ya zorla girdiler. Oranın beyi Kürt Abdullah vaktiyle Bektaş ağanın atlarını şehre sokmadığı için kadı Kederoğlu'yu öldürmüştü. İbşir paşa bunu unutmamıştı ve cellâda:

— Vur boynunu!

Diye emretti. Abdullah bey başını kaldırdı:

— Hey paşa, hey! Vur boynunu dersin, vururlar, ama ben eşşegimi bağlamazdan evvel sen de gelirsin!

Dedi. İbşir Mustafa da zeki ve nükte söyleyen adamdır; cevap verdi:

— Kederoğlu eşşegini bağlamadan işte sen varıyorsun!

Bununla beraber İbşir paşa da bir aralık iki ay sadrâzamlık ettikten sonra boğdurulmuş, eşşegini bağlamadan evvelkilerin ardından gitmişti.

GAYRETİİ CELLAT'.

1653 senesiydi. IV üncü Mehmet, isyan halinde ikem parlak vâitlerle İstanbul'a getirdiği ve damat edindiği sadrâzam İbşir Mustafa paşanın idamını emretmişti.

Bostancıbaşı ona bir haseki ile haber yolladı:

— Takdir böyleymiş, abdest ve namaza başlasınlar!

İbşir paşa tövbe ve ibadet için bir okumuş adam istedi; bostancıbaşının kâtibi Koca Mahmut efendi ile birlikte namaza durdular. Bu iş biter bitmez kapıdaki cellâtlara işaret edildi. Usta cellât, İbşir'in boynuna kemendi attı ve boğdu; şeyhülislûmın da idam edileceği hakkında bir şayiası olduğu için cellâdın çırağı da Mahmut efendinin boğazına kemendi doladı. Zavallı ihtiyar:

— Bre kâfir!...

Diye haykırarak yerinden fırladı; kendisini kurtardı; fakat cellât çırağı beceriksiz görünmemek için yeniden saldırdı. İki taraf arasında boğuşma oldu; kemendi geçirdi. Gürültüyü işitenler koşuştular:

— Bre mel'un, çek elin!

Cellât çekildi ve Mahmut efendi kemendi çıkardı. Cellâda çıkıştı:

— Bre kâfir hınzır, Allah belânı versin! Sormadan neye hücum edersin?

Kendisini dışarı atarken de söyleniyordu:

— Allah, Allah!... Ölü veya diri, bu heriflere yaklaşmak ne kadar tehlikeliymiş!...

HUMMA VE TAUN İLÂÇLARI...

IV üncü Mehmet zamanında Anadolu kazaskeri İmamzade Hanefi efendi ile Rumeli kazaskeri Kadızade'nin yol-suzlukları dillere destandı.

Bir gün kazaskerlerin de bulunduğu bir divanda mevkuatçı Kara Abdullah geldi, söyleyeceğini söyledi; ellerini kaldırıp sadrâzam Derviş Mehmet paşaya dua etti; kazaskerleri göklere çıkardı. Paşa, kazaskerleri niçin metettiğini sorunca dedi ki:

— Sultanım; bir oğlum hummaya tutulmuştu; bin ilâç yaptım, fayda vermedi; en sonra hummaya: «Ey sıtma, şu çocuğu bırakmazsan Anadolu efendisi İmamzade'nin hep günahları senin boynuna olsun!» dedim. O saat şifa buldu.

Divan halkı gülüştü. Sadrâzam sordu:

— Ya niçin Rumeli kazaskerinin günahlarını havale etmedin?

— Yok sultanım, onu böyle küçük şeylere harcamam. Çocuğun taununa saklarım!

Meclisi kahkahalar doldurdu.

Bu hakaret ve teşhir iki kazaskerin azillerine son sebep oldu.

YA YENİLİRSE?...

1750 - 1813 senelerinde yaşayan şair Süruri'nin asıl adı Osman'dır. Şaka manzumeleri ve hiciv de yazardı; asıl şöhreti hâdiselere tarih düşürmektir.

Bir defa kaptan paşa düşman üzerine gidiyordu; tarih söyledi:

«Sürdü yelken kürek âdayı kapudan pâşâ»

Eski yazının her harfinin delâlet ettiği sayıları topladılar; tam o yılı gösteren sayı çıktı. Fakat dediler ki:

— İyi ama, Allah göstermesin, ya kaptan paşa yenilirse!..

Sürurî, bir hecenin yerini değiştirerek mırâı şu şekle koydu:

«Sürdü yelken kürek âda kapudan pâşâyı».

SAKALINI AĞARTSIN!

Mekkizade Asım efendi henüz gençti; II inci Mahmuttan sonra en nüfuzlu adam olan padişahın başkâtibi Halet efendi onu himaye ediyor; şeyhülislâm yapmak istiyordu; gizlice haber gönderdi:

— Hiç olmasın sakalında bir kaç beyaz kıl peyda etse!..

Herkes beyaz kılacı karartmağa çalışırken Asım efendi ud ağacı vesaire yakıyor, sakalına tutuyor ve ağartmağa çalışıyordu.

1816 senesinde İstanbul'da softalar şeyhülislâm Zeynelâbidin efendi aleyhine ayaklandılar ve onu devirdiler.

Mekkizade Asım efendi Halet efendiye haber yolladı:

— Sakalımda bir kaç tel ağarttım. Artık şeyhülislâm olmak için mâni kalmadı; fırsat da çıkmıştır. İnayet buyrulsun!

Halet efendi sözünde durdu ve onu şeyhülislâm yaptı.

AMAN O BENİM BERBERİMDİR!..

1820 senelerinde stanbul'da kargaşalıklar olmuş, devlet aleyhinde dedikodu almış yürümüştü. Vükelâ meclisinde herkes bir fikir söylüyordu. Halet efendi dedi ki:

— Şimdi Okçularbaşı'ndaki berberin başı kesilsin; diğerlerine korku gelir ve dedikodunun ardı kesilir!

Oradakilerden biri telâşla doğruldu:

— Aman, o benim berberimdir!

Halet efendi hiç istifini bozmadı:

— Onun idamı şart değil, öte taraftaki berberin boynu vurulsun; maksat hâsıl olur!...

CAN KURTARAN KALLÂVÎ..

İlinci Mahmut'un vezirlerinden Rauf paşa zeki, çalışkan, yakışıklı bir adamdı; ilk sadrâzamlığında ancak otuz beşinde vardı.

Halet efendi ona da kancayı taktı, azlettirdi; idamına ferman istedi, fakat padişah:

— Hayır, kallâvî başına çok yakışıyor; ben o güzel başa kıyamam!

Dedi, Sakız adasına sürmekle kaldı.

Daha sonra affedilerek valiliklerde, hattâ sadrâzamlıkta bulunan Rauf paşa mes'uliyetten çok korktuğu için savsaklama siyasetini tuttu. Fikirlerini niçin açıkça söylemediği sorulunca şu cevabı verdi:

— Kallâvî her zaman insanı kurtaramaz!

Son sardâzamlığı sırasında savsaklama siyaseti o kadar almış yürümüştü ki makamı olan ve «yüksek kapı» mâna-

sına gelen «Bâbîâli» nin ismini «boş kapı» demek olan «Bâ-bihâli» ye çevirmişlerdi.

MEZAR HALKI DAYANSIN!..

1820 senelerinde darphane nazırı olup Halet efendinin idam ettirdiği Abdurrahman beyin adamlarından Reşit efendi, İstanbul'da münzevi yaşıyordu; hiç suçu yokken onun da idamı emrolundu.

Merhametli adamlardan biri Halet efendiye yalvardı:

— Efendim. bu Reşit genç bir adamdır; başka türlü cezalandırılrsa!...

— Genci öldürmek yazık, ihtiyarı öldürmek günah; her zaman idam için orta yaşlı adamı nereden bulmalı?

Halet efendinin ne kötü nasihatçi olduğunu Sultan Mahmut da anladı; 1822 de Konya'ya sürüldü; orada kesilen başı İstanbul'a getirildi. Bu hâdise hakkında söylenen şu beyit meşhurdur:

Ne kendi eyledi rahat ne verdi halka huzur;
Yıkıldı gitti cihandan, dayansın ehli kubur!

ESREF SAAT..

II inci Mahmut, bâtil itikatlarla ilgili olmıyan padişahı.

Bir gün tersanede bir gemi denize indirilecekti. Padişah «eşref saat» yani uğurlu zaman gibi şeylere inanmazdı ama, herhalde halkın düşünüşüne hürmet için olacak, müneccim-başıya:

— Münasip bir zaman tayin etsin!

Diye haber yolladı. Zira böyle yapmasa ve gemi de bir kazaya uğrasa halk bahane sayabilirdi.

Müneccimbaşı «eşraf saat» i tayin etti; lâkin padişahın yemek zamanına rastladı. Padişah onu çağırdı ve azarladı:

— Benim yemek yiyeceğim zamandan başka «eşref saat» yok mudur?

Müneccimbaşı affını diledi; hem yıldızların vaziyetine, hem de padişahın arzusuna uygun başka bir saat tayin etti.

ESKİ KAFA YENİ KAFA...

1799 - 1857 seneleri arasında yaşayan Mustafa reşit paşa Sultn Mecit tahta çıktığı sırada hariciye nazırı olmakla beraber Londra'da elçi bulunuyordu.

Sadrâzam Hüsrev paşa eski kafalı bir adamdı; henüz on sekiz yaşındaki yeni padişahı aldatarak yeni kafalı bir adam olan Reşit paşayı idama karar verdi. Onu güler yüzle karşıladı. Sonra padişaha tezkere yazarak kapattı ve ona verdi:

— İstanbul'a geldiğinizi ve hariciye nazırlığını eskisi gibi idareye başlıyacağınızı bildiriyorum. Kendiniz saraya götürürsünüz ve hem de padişahımıza kulluğunuzu arzeder-siniz!...

Halbuki tezkerede, memleketin âdetlerini bozduğu ve her hususta saygısızlığa cesaret ettiği için Reşit paşanın idamına izin istiyordu.

Reşit paşa Beşiktaş sarayına gitti; tezkereyi mabeyinci vasıtasıyla padişaha gönderdi. Sultan Mecit onu okur okumaz hiddetinden yere attı ve Reşit paşayı çağırdı. Avrupanın vaziyetini sordu; memleketin selâmeti için ne yapmak lâzım geldiği hakkında konuştu. Sonra sadrâzamanın tezkere-sini gösterdi. Reşit paşa hayretini gizliyemedi. Padişah ona:

— Tamamiyle emin ve müsterih olunuz. Sizi takdir ediyorum. İnşallah dediklerinizin hepsi yapılacaktır.

Dedi. Vazifesinde ipka edildiğini bildiren bir emirle Hüsrev paşaya yolladı. Çok geçmeden de sadrâzam yaptı.

ÇENGeloğlu TAHİR PAŞA...

Karadenizli, cesur ve dil bilen Çengeloğlu Tahir paşa, gençliğinde korsanlık etmiş, kaptan paşalığa kadar yükselmişti. Navarin'de İngiliz, Fransız ve Rus birleşik donanmasının baskınından yalnız o, birkaç gemi ile kurtuldu ve onu dinleselerdi felâketin önüne geçilebilirdi.

O devirde Akdeniz adalarının idaresi kaptan paşalara aitti. Bir adadaki konsolosun gidişini beğenmedi; «Defol, git!» demek nezakete ve devletin siyasetine uymazdı; dedi ki:

—Sizin burada sıhhatiniz bozuluyor; hava değiştirirseniz iyi olur.

Fakat konsolos ya kafasızlığından, ya inadından yahut o devirde Avrupalılarca Osmanlı imparatorluğuna saygısızlık moda olduğundan:

— Buranın havası bana yarıyor; gayet iyiyim!

Dedi. Bir müddet sonra Çengeloğlu Tahir paşa tekrar konsolosu gördü:

— Konsolos bey, siz beni beş yüz beş kuruştan çıkaracaksınız; beş yüz kuruşa bir köle satın alacağım, sizi öldürecek; sonra beş kuruşa bir ip alarak köleyi asacağım!

Konsolos adadan çekilip gitti.

KAPI YOLDAŞI...

1850 de ölen Esat Muhlis paşa çok kibirliydi. Sultan

Mecit onun burnunu kırmak için saraya çağırdı. Paşanın dostlarından biri davetin sebebini bildirdi.

Padişah divan salonunda bekliyor, paşa merdivenleri çıkıyordu. Sarayın köpeklerinden biri ona havlamaya başladı. Paşa salondan duyulacak şekilde köpeğe çıkıştı:

— Ne havluyorsun? Kapı yoldaşınız!

Böylece hakaretten kurtuldu; iltifat kazandı.

HANGİSİ DAHA ASİL?..

Osmanlı devletinin ilk zamanlarında Rumeli'de büyük hizmetlerde bulunan Gazi Evrenos beye o devrin padişahı Selânik civarında büyük çiftlikler bağışlamış ve sülâlesi bu toprakları elden çıkarmamıştı.

Ayaş müftüsünün oğlu Esat Muhlis paşa Selânik'te vali iken Evrenos oğullarından biri paşaya yazdığı davet tezkeresinin altına beş yüz yıllık sülâlesini sıralamış ve bu kısım tezkerenin metninden birkaç misli uzun olmuştu.

Esat Muhlis Paşa maksadı sezdi ve cevap olarak yazdığı tezkerenin altına şu imzayı attı: Esat bin Âdem aley-hisselâm.

YA RÜYASINA GİRERSEM?

İkinci Mahmut'la Sultan Mâcid'in sadrâzamlarından Dârendeli İzzet Mehmet paşa cüretli ve zalim tanınmıştı. Kastamoni valisi iken rüyasına giren bir adamı astırdı; idamın sebebini kadıya anlattı. Kadı soluğu İstanbul'da aldı; şeyhulislâma gitti; başka yere tayinini yalvardı. Şeyhulislâm sordu:

— İyi ama, bundan sana ne? Sen asmış değilsin ya, günahı onun boynuna!...

— Efendi hazretleri ben de asılmaktan korkuyorum.

— Seni ne diye assın?

— Ya bir gün rüyasına girersem? Valinin rüyasına girmemek elimde değil ki...

HÜKÜMDRLARI SUSTURAN ADAM!...

1814 - 1868 senelerinde yaşayan Keçecizade Fuat paşa Osmanlı imparatorluğunu batmaktan kurtarmanın tek çaresi Avrupalılaşmak olduğunu Sultan Aziz'e açıkça anlatan vasiyetnamesiyle meşhurdur. Softalar ve geri kafalılar onun hakkında dedikodu yapıyorlardı. Sadrâzam bulunduğu sırada İstanbul'da yaptırdığı kaldırımları meteden birine:

— O kaldırımlar bize atılan taşlardan yapılıyor! Demişti.

Bir aralık para sıkıntısı vardı; saraydaki altın eşyanın eritilmesi ve paraya çevrilmesi düşünüldü; Bunu padişaha söylemek cesaretini yalnız o gösterdi.

Sultan Aziz kızdı:

— Demek ki saraylıların su içtikleri altın tasları çok görüyorsunuz!

— Padişahım, yarın, Allah esirgesin, buraya düşman girince bizler efendimizin üzengisine sarılarak Konya ovalarını tuttuğumuz zaman hanım sultanlar da o altın taslarla ayrılık çşmesinde mi su içecekler?

Fuat paşa Sultan Aziz'in Avrupa seyahatinde Paris'te III üncü Napolyon'un sofrasında bulunuyordu. Girit isyanlarından bahsedilirken Napolyon bir aralık Fuat paşaya takıldı:

— Başınıza dert olan şu adayı bir müşteri bulup satmanız!

— Güzel bir fikir!...

— Kaça satarsınız?

— Aldığımız fiyata!...

Girit'i almayı tasarlayan mağrur Napolyon Türk'lerin orayı yirmi beş sene döğüşerek aldıklarını biliyordu. Kızardı ve artık bir daha bu bahse yanaşmadı.

Fuat paşa Petersburg'da elçi iken Osmanlı imparatorluğuna «hasta adam» diyen ve islâm düşmanı olan çar İnci Nikola gûya alay etmek istedi; peygamberin miracından bahsolunurken sordu:

— Acaba gökyüzüne hangi merdivenden çıktı?

Halbuki gerek islâmlar ve gerek hristiyanlar, ölmeden evvel veya sonra İsa'nın da göğe çıktığına inanırlar. Fuat paşa cevap verdi:

— İsa'nın çıktığı merdivenden...

KENDİ ELİYLE KENDİ KOLUNU KESMİŞ!..

Müsrif bir adam olan Mısır hidivi İsmail paşa, ecnebi devletlerle muahede ve istikraz yapmak hakkını istedi. Mitat paşa azledilince İstanbul'a sarafı Abraham beyi gönderdi. Padişaha ve devlet adamlarına beş yüz bin altın rüşvet verdi; fermanı aldı.

O sırada İran şahı Nâsirüddin, Sultan Aziz'i ziyaret için Almanya'dan İstanbul'a gelirken imparator ona dedi ki:

— Sen kendi eliyle kendi kolunu kesmiş olan bir padişahın misafirliğine gidiyorsun!

BENİ GİRİT'TE GÖRMÜŞ MÜ?

II inci Abdülhamit zamanında Girit'te fırka kumandanı olan bir paşa şöyle böyle bir zafer kazanmış; şerefine «Girit madalyası» bastırılmıştı, fakat pek çok kimselere bol bol verildiği halde paşa unutulmuştu.

Bir gün bu kumandan saraya gitmişti; Abdülhamit'in huzuruna çıkacaktı. İkinci mabeyinci Hacı Ali bey onu görünce ihtar etti:

— Paşa hazretleri, Girit madalyasını takmamışsınız. Padişahımız farkına varırlarsa tenezzül etmediğiniz sanılır!

— Fakat efendim, ben Girit'te bulunmadım!

— Bu nasıl söz? Bu madalyalar sizin zaferiniz şerefine bastırıldı.

— Yanılıyorsunuz, ben Girit'te bulunmadım!

Bu sırada Girit'i belki rüyasında bile görmemiş olan şeyhülislâm efendi, göğsünde Girit madalyası olduğu halde içeri girdi. Kumandan paşa onu göstererek Hacı Ali beye dedi ki:

— İnanmıyorsanız şeyhülislâm efendiye sorunuz, beni Girit'te görmüş mü?

MISIR KOÇANI VE MEZAR TAŞI..

1843 - 1911 senelerinde yaşayan şair Eşref Türk edebiyatında hicivle meşhur olanların ön safında gelir. Bu yüzden hapiste yattı, sürüldü; gurbete çıktı; sefalet çekti.

II inci Abdülhamit zamanında «Mısır» ın büsbütün elden gitmesi üzerine söylediği kıta meşhurdur:

Vakti fırsat gözetir şahı cihan,
Tutar elbette elinden kaçanı..

Gene sahip olur inşallah,
Mısır'ın kaldı elinde koçanı...

Mezar taşına yazılmak üzere söylediği kıt'a, onun hayatta iken insanlardan çektiklerini anlatmak itibariyle değerlidir:

Kabrimi kimse ziyaret etmesin Allah için,
Gelmesin, reddeylerim billâhi öz kardaşımı.
Gözlerim ebnayi âdemden o rütbe yıldızı ki,
İstemem ben fatiha, tek çalmasımlar taşımı...

Bir rivayete göre Kırkağaç'ta bulunan mezarının taş gerçekten çalınmıştır. Yoksa bunu Eşref'e hayran olanlardan biri, onun tahmin ve korkusunu haklı göstermek için, mahsus mu yaptı?

DEVLETİN CENAZESİ...

Şair ve büyük vatansever Namık Kemal, Osmanlı devletinin o zamanki halini görerek üzüyor; tenkitler yağıyor, bu gidişle devletin batacağını, hattâ batmakta olduğunu haykırıyordu.

Bir gün tanıdıklarından birisi ona sordu:

— Hani ya, yirmi senedir bu devlet battı, bitti. öldü. diyordunuz ama görüyorsunuz ki hâlâ sağdır.

Namık Kemal acı acı gülümsüyerek cevap verdi:

— Canım, bu oduncu Mehmet ağanın cenazesi değil ki hemen kaldırıp gömsünler. Altı yüz yıllık bir devletin cenazesi yetmiş seksen senede ancak kalkar!..

Bu sözün söylenmesiyle Osmanlı imparatorluğunun yıkılması ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu arasında elli altmış sene geçmiştir ki, daha evvelki yirmi sene de ilâve edilince, Namık Kemal'in tahmini doğru çıkar.

**BU KİTABI HAZIRLARKEN FAYDALANDIĞIMIZ
ESERLER:**

<u>Kitabın adı:</u>	<u>Müellifi:</u>
Devleti. Osmaniye Tarihi	Hammer'den Mehmet Ata
Tarihi Seyyah	Evliya Çelebi
Tarihi Âli Osman	Lütfü
Tâcüttevarih	Sadeddin
Tarihi Âli Osman	Âli
» » »	Hasanbeyzade
» » »	Solakzade
Selîmname	Sadeddin
Hadikatülvüzerâ	Osmanzade
Takvimüttevarih	Kâtip Mustafa Çelebi
Tarihi Peçevî	Peçevî İbrahim
Tarihi Selânikî	Selânikli Mustafa
Tarihi Naima	Mustafa Naim
Fezlekei Tevarih	Kâtip Mustafa Çelebi
Silâhdar Tarihi	Fındıklılı Mehmet
Tarihi Râşid	Mehmet Râşit
Kadınlar Saltanatı	Ahmet Refik
Sokullu	» »
Âlimler ve Sanatkârlar	» »
Samur Devri	» »
Tarihi Umumî	» »

Kitabın adı:

Müellifi:

İstanbul Muhasarası

Güstav Şlumberge'den M.
Nahit

İstibdaddan Hâkimiyeti Mil-
liyeye

Ahmet Rasim

Tarihi Cevdet

Ahmet Cevdet

Tarihi Lütfi

Lütfü

İstanbul'da Yarım Asır

Basiretçi Ali

Meşhur Adamlar Ansiklope-
disi

İbrahim Alâettin

Hasbihal

Eşref
